

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ, ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ &
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2020-2021

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Του Χρήστου Χριστοδούλου του Σωτηρίου
A.M.: 7340012120026

Διασυνοριακές Συγχωνεύσεις Εταιρειών στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Επιβλέποντες:

Ονοματεπώνυμα επιβλεπόντων

α) Χάρης Π. Παμπούκης

β) Ελίνα Μουσταίρα

γ) Χρυσαφώ Τσούκα

Αθήνα, 2021

Copyright © [Χρήστος Χριστοδούλου, Νοέμβριος 2021]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

**ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΕΣ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΝΩΣΗ**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	11
Η ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΚΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	11
1.1 Το ζήτημα του επιτρεπού των διασυνοριακών συγχωνεύσεων.....	11
1.2 Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΔΕΚ) στην υπόθεση Sevic (C-411/03).....	15
Α) Πραγματικά περιστατικά	15
Β) Διασυνοριακή συγχώνευση ως μέθοδος εγκατάστασης	16
Γ) Διασυνοριακή συγχώνευση και το δικαίωμα αναχώρησης των εταιρειών	18
Δ) Περιορισμοί στην ελευθερία εγκατάστασης των διασυνοριακών συγχωνεύσεων	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	21
ΤΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΣΕ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	21
2.1 Ενωσιακό επίπεδο - Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου	22
Α) Η πορεία προς την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121	22
Β) Ισχύς και πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121	24
Γ) Βασικές ρυθμιστικές κατευθύνσεις της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121 και διαδικασία διασυνοριακών συγχωνεύσεων	28
(i) Προπαρασκευαστικό στάδιο	29
(ii) Προστασία των εταίρων, των πιστωτών και των εργαζομένων.....	33
(iii) Έλεγχος νομιμότητας και ολοκλήρωση της διαδικασίας της διασυνοριακής συγχώνευσης.....	34
2.2 Εθνικό επίπεδο – Οι βασικές ρυθμίσεις του Ν. 3777/2009	34
Α) Βασικές ρυθμιστικές κατευθύνσεις του Ν. 3777/2009.....	35
(i) Υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής	35
(ii) Ρυθμιζόμενες μορφές διασυνοριακής συγχώνευσης.....	36
Β) Διαδικασία διασυνοριακών συγχωνεύσεων σύμφωνα με τον Ν. 3777/2009.....	37
(i) Προπαρασκευαστικό στάδιο	37
(ii) Προστασία των εταίρων μειοψηφίας και των πιστωτών	38

(iii) Συμμετοχή των εργαζομένων στα όργανα της διοίκησης της προκύπτουσας εταιρείας	40
(iv) Έλεγχος νομιμότητας και ολοκλήρωση της διαδικασίας της διασυνοριακής συγχώνευσης.....	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο	43
Η ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ – ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	43
3.1 Εθνικό δίκαιο	44
3.2. Ενωσιακό δίκαιο.....	47
ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	53

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένας από τους κυριότερους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν και είναι η δημιουργία μιας ελεύθερης εσωτερικής αγοράς που να διευκολύνει την ανεμπόδιστη δυνατότητα συγκέντρωσης κεφαλαίων και επιχειρήσεων, ώστε να καθίσταται ευκολότερη και πιο ανταγωνιστική η πρόσβαση στην Ευρωπαϊκή και παγκόσμια αγορά. Στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς ως ενιαίου οικονομικού χώρου εντός του οποίου εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων [άρθρα 3 παρ. 3 εδ. α' Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής «ΣΕΕ») και 26 παρ. 1 και 2 Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής «ΣΛΕΕ»)] και του ήδη διεθνοποιημένου και άκρως ανταγωνιστικού παγκόσμιου οικονομικού περιβάλλοντος, η κινητικότητα και η ευχερής εγκατάσταση των φυσικών αλλά και των νομικών προσώπων, τα οποία άλλωστε έχουν επωμισθεί τον κύριο όγκο των σύγχρονων οικονομικών συναλλαγών, είναι ζήτημα βαρύνουσας σημασίας. Η διασφάλιση της κινητικότητας αυτής επιτυγχάνεται μέσω της ελευθερίας εγκατάστασης, όπως αυτή κατοχυρώνεται από τις διατάξεις των άρθρων 49 και 54 της ΣΛΕΕ, το ρυθμιστικό εύρος της οποίας καταλαμβάνει και τα ενωσιακά νομικά πρόσωπα, ήτοι τις εταιρείες αστικού και εμπορικού δικαίου στο μέτρο που έχουν ιδρυθεί, κατ' επιταγήν του άρθρου 54 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους και έχουν την κεντρική του διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Ένωσης¹. Περαιτέρω, σημειωτέον ότι, σύμφωνα με το άρθρο 49 ΣΛΕΕ, η άσκηση της ελευθερίας εγκατάστασης λαμβάνει χώρα καταρχήν τόσο μέσω της σύστασης επιχειρήσεων και εταιρειών (κύρια εγκατάσταση), όσο και ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων και θυγατρικών εταιρειών σε άλλα κράτη μέλη (δευτερεύουσα εγκατάσταση)². Ωστόσο, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (εφεξής «ΔΕΚ» ή «Δικαστήριο»), νυν Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής «ΔΕΕ» ή «Δικαστήριο»), στην υπόθεση *Sevic*³, η ελευθερία εγκατάστασης των ενωσιακών νομικών προσώπων δεν εξαντλείται στο δικαίωμα κύριας και δευτερεύουσας εγκατάστασης, αλλά εξικνείται και σε κάθε άλλο μέτρο που επιτρέπει η απλώς διευκολύνει την πρόσβαση σε κράτος μέλος διάφορο από εκείνο της εγκαταστάσεως και την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας σε αυτό, καθιστώντας εφικτή την αποτελεσματική συμμετοχή των εκάστοτε επιχειρηματιών στην οικονομική ζωή του εν λόγω κράτους υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν για του ημεδαπούς επιχειρηματίες. Τα μέτρα αυτά συμπεριλαμβάνουν κάθε πράξη που κατατείνει στην συνεργασία και συνένωση εταιρειών εγκατεστημένων και διεπόμενων

¹ Α. Καραγκουνίδης, Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121 της 27^{ης} Νοεμβρίου 2019 για τις διασυνοριακές μετατροπές, συγχωνεύσεις και διασπάσεις κεφαλαιουχικών εταιριών, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου/ΕπισκΕΔ, 4/2020, σελ. 689.

² Σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης των κοινοτικών νομικών προσώπων, βλ. Α. Μεταλληνός, Τα νομικά πρόσωπα (ιδιωτικά πρόσωπα) – Εφαρμοστέο Δίκαιο σε Χ. Παμπούκη, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 82 επ.

³ C-411/03 *Sevic Systems AG* [2005] EU:C:2005:762, σκέψη 18.

από το δίκαιο διαφορετικών κρατών μελών^{4 5}, όπως οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις, στο πλαίσιο των οποίων καθίσταται εφικτή η με μία πράξη συνέχιση της δραστηριότητας ενός νομικού προσώπου υπό νέα μορφή μέσω της μεταβίβασης κατά τη λύση του, χωρίς ωστόσο να μεσολαβήσει εκκαθάρισή του, όλων των περιουσιακών του στοιχείων σε άλλη υφιστάμενη (συγχώνευση δι' απορροφήσεως)⁶ ή σε νέα συνιστώμενη εταιρεία (συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρείας)⁷ ή όταν εταιρεία μεταβιβάζει, κατά τη διάλυσή της χωρίς εκκαθάριση⁸ όλα τα περιουσιακά της στοιχεία σε εταιρεία που κατέχει το σύνολο των τίτλων ή μεριδίων του εταιρικού της κεφαλαίου⁹ ή, τέλος, στην περίπτωση της διασυνοριακής συγχώνευσης δι' απορροφήσεως χωρίς την έκδοση νέων τίτλων¹⁰. Κοινά χαρακτηριστικά όλων των ανωτέρω μορφών συγχώνευσης είναι η ένωση των περιουσιών και του ανθρώπινου δυναμικού δύο ή περισσότερων εταιρειών, με σύμβαση μεταξύ τους, σε έναν φορέα, με αποτέλεσμα την επέλευση ως προς τις περιουσίες οιονεί καθολικής διαδοχής και εξαφάνιση της νομικής προσωπικότητας των συγχωνευόμενων εταιρειών¹¹, τα μέλη των οποίων λαμβάνουν ως αντιπαροχή είτε νεοεκδιδόμενες μετοχές είτε χρήμα είτε άλλη παροχή, αποκλειστικά ή σωρευτικά¹². Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται παράλληλα μείωση της πολυπλοκότητας και του συναλλακτικού κόστους που συνεπάγονται οι καταχρηστικοί μετασχηματισμοί οι οποίοι ακολουθούν την οδό της λύσης του νομικού προσώπου και εκκαθάρισης των περιουσιακών του στοιχείων και της εν συνεχεία επανίδρυσής του ως νέου νομικού προσώπου στο έδαφος διαφορετικού κράτους μέλους με ταυτόχρονη

---

⁴ Βλ. Άρθρο 118 Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132.

⁵ Α. Κοτσίρης, Ευρωπαϊκό Εμπορικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2^η έκδοση, 2012, σελ. 1032.

⁶ Βλ. Άρθρο 119 παρ. 2 περ. α' Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132.

⁷ Βλ. Άρθρο 119 παρ. 2 περ. β' Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132.

⁸ Πρβλ. C-483/2014 KA Finanz AG v. Sparkassen Versicherung AG Vienna Insurance Group [2016] EU:C:2016:205, σκέψη 58: *«η συγχώνευση δι' απορροφήσεως έχει ως αποτέλεσμα ότι η απορροφώσα εταιρεία αποκτά την απορροφώμενη στο σύνολό της, χωρίς την απόσβεση των υποχρεώσεων που θα είχε προκαλέσει μια εκκαθάριση και συνεπάγεται, χωρίς ανανέωση των συμβάσεων, την υποκατάσταση της απορροφώμενης από την απορροφώσα εταιρεία ως συμβαλλόμενο μέρος στις συμβάσεις που συνήψε η προηγούμενη εταιρεία. Συνεπώς, το δίκαιο που θα είχε εφαρμογή στις συμβάσεις αυτές πριν τη συγχώνευση, εξακολουθεί να έχει εφαρμογή και μετά τη συγχώνευση αυτή.»*

⁹ Βλ. Άρθρο 119 παρ. 2 περ. γ' Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132.

¹⁰ Βλ. Άρθρο 119 παρ. 2 περ. δ' Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, όπως η περίπτωση αυτή προστέθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121.

¹¹ Β. Δούβλη, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1986, σελ. 17.

¹² Α. Γεωργακόπουλος, Η συγχώνευση ανωνύμων εταιριών, Ελληνική Δικαιοσύνη/ΕλλΔνη, 1961, σελ. 993.

μεταβίβαση των περιουσιακών στοιχείων του διαλυθέντος και εκκαθαρισθέντος νομικού προσώπου προς το νεοσυσταθέν¹³.

Σε επίπεδο οικονομικής σκοπιμότητας, οι βασικότερες αιτίες για τις οποίες πραγματοποιούνται συγχωνεύσεις εδράζονται κυρίως σε γεγονότα που αφορούν την αποτελεσματικότερη λειτουργία της κεφαλαιαγοράς, την περαιτέρω ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών θεσμών, την ευελιξία της εξαγοράς μιας εταιρείας μέσω των μετοχών και την αύξηση της εταιρικής περιουσίας¹⁴. Περαιτέρω, άλλοι λόγοι εκ των οποίων υπαγορεύεται η διενέργεια διασυνοριακών συγχωνεύσεων είναι επιχειρησιακής φύσεως, προκειμένου δηλαδή οι εταιρείες που λαμβάνουν μέρος στη συγχώνευση να επιτύχουν οικονομίες κλίμακας, ενοποίηση της εμπορικής τους ταυτότητας ή άλλες συνέργειες μεταξύ διαφορετικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων¹⁵. Σε διεθνές επίπεδο και υπό οικονομικό πρίσμα ιδωμένος, ο όρος διεθνείς συγχωνεύσεις αποτελεί έκφραση προεξάρχουσας σημασίας των άμεσων ξένων επενδύσεων¹⁶. Η ειδοποιός διαφορά των άμεσων ξένων επενδύσεων από τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις συνίσταται στο γεγονός ότι οι μεν πρώτες αφορούν κατά βάση ιδιωτικές συναλλαγές ανάμεσα σε μητρικές και σε συνδεδεμένες επιχειρήσεις, ενώ οι δε δεύτερες αποτελούν επενδύσεις που χρηματοδοτούνται μέσω εθνικών ή διεθνών κεφαλαιαγορών¹⁷. Ωστόσο, στο σημείο αυτό κρίνεται σημειωτέο ότι η ανάγκη για συγκεντρώσεις κεφαλαίων και επιχειρήσεων μέσω διασυνοριακών συγχωνεύσεων, εμφανίζεται διαρκώς αυξανόμενη και με μεγαλύτερη συχνότητα, όχι μόνο για τις μεγάλες επιχειρήσεις, αλλά κυρίως για εταιρείες προερχόμενες από μικρές αγορές, όπως είναι η ελληνική, η οποία δεν διαθέτει το απαραίτητο οικονομικό μέγεθος ώστε να μπορούν οι ελληνικές επιχειρήσεις να επιτύχουν οικονομίες κλίμακας.

Παρά την επιτακτική ανάγκη των τελευταίων δεκαετιών για την υλοποίηση διασυνοριακών συγχωνεύσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απουσίαζε το απαραίτητο κοινοτικό ρυθμιστικό πλαίσιο που θα ρύθμιζε την εκτέλεσή τους, γεγονός

---

¹³ C-411/03, ό.π., σκέψη 21.

¹⁴ Globalization and Labor Markets: A European Perspective, European Commission, 2004.

¹⁵ Α. Γρηγοριάδης, Το Δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2020, σελ. 300.

¹⁶ «Σύμφωνα με τους σχετικούς ορισμούς που επεξεργάζεται ο Ο.Ο.Σ.Α., άμεση ξένη επένδυση (Foreign Direct Investment – FDI) είναι η αποκτηση διαρκούς οικονομικού συμφεροντος σε κράτος διάφορο από το κράτος καταγωγής του αποκτώντος. Το οικονομικό συμφέρον συνίσταται στη δημιουργία μίας μακροπρόθεσμης σχέσης ανάμεσα στον επενδυτή και σε επιχείρηση του τόπου της επένδυσης (λ.χ. μέσω πολυεθνικών επιχειρήσεων) και προϋποθέτει έναν αξιολογικό βαθμό επιρροής στη διοίκηση της τελευταίας. Ο όρος άμεση ξένη επένδυση αναφέρεται τόσο στην αρχική αποκτηση οικονομικού συμφεροντος, όσο και στις μεταγενέστερες μεταφορές κεφαλαίων ανάμεσα στον επενδυτή και στην επιχείρηση του κράτους της επένδυσης, ή τις συνδεδεμένες με αυτήν επιχειρήσεις.» Βλ. OECD, Benchmark Definition on Foreign Direct Investment, Third Edition, 1996 (reprinted 1999), σελ. 7.

¹⁷ Hijzen/Görg/Manchin, Cross-border Mergers and Acquisitions and the Role of Trade Costs - European Commission, Directorate General for Economic and Financial Affairs, Economic Papers, No 242, 2006, σελ. 6.

που επέφερε σημαντικές επιπτώσεις τόσο στον τομέα της κινητικότητας των εταιρειών εντός της ευρωπαϊκής αγοράς, όσο και κατ' επέκταση στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος εγκατάστασης των εταιρειών¹⁸. Στις περισσότερες έννομες τάξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν υπήρχε νομοθετική ρύθμιση για την καταχώριση διασυνοριακών συγχωνεύσεων, ενώ υπήρχαν έννομες τάξεις στις οποίες ρητά δεν επέτρεπαν διεθνείς συγχωνεύσεις. Ακόμη και στις χώρες όπου επιτρεπόταν η διασυνοριακή συγχώνευση, υπήρχαν σοβαροί προβληματισμοί για το εφαρμοστέο δίκαιο, συνέπεια της σύρρευσης περισσότερων ενόμων τάξεων. Όσον αφορά στο ελληνικό δίκαιο, δεν υπήρχαν (μέχρι την ψήφιση του Ν. 3777/2009) διατάξεις που να αναγνωρίζουν τη δυνατότητα διασυνοριακής συγχώνευσης, με την εξαίρεση το επιχείρημα ότι το Ελληνικό δίκαιο ανέχεται και επιτρέπει την αλλαγή εθνικότητας και τη μεταφορά έδρας ελληνικής εταιρείας στο εξωτερικό. Απέναντι σε αυτό το νομικό κενό, οι επιχειρήσεις αναγκάζονταν να προσφύγουν σε εναλλακτικούς μηχανισμούς και σε περίπλοκες και δαπανηρές νομικές κατασκευές, για τις οποίες δεν υπήρχε ούτε η απαραίτητη νομική βεβαιότητα ούτε το απαιτούμενο φορολογικό κίνητρο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το θέμα των διασυνοριακών συγχωνεύσεων, το οποίο αποτελεί και το αντικείμενο μελέτης της παρούσης εργασίας, κυρίως των ανωνύμων εταιρειών, επιχειρήθηκε παλαιότερα να λυθεί μέσω της προώθησης σχετικής πρότασης οδηγίας που πρωτοπαρουσιάστηκε το 1973 για να προβληθεί και πάλι βελτιωμένη από την Επιτροπή από την τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1984¹⁹. Δυστυχώς, το σχέδιο αποτέλεσε αντικείμενο μακρών και μη αποδοτικών διαπραγματεύσεων οι οποίες δεν κατέληξαν τελικά σε έκδοση σχετικής οδηγίας.

Περαιτέρω και χωρίς να υπάρχει πρόθεση ειδικότερης ανάλυσης των σχετικών περί συγχώνευσης άρθρων του Κανονισμού (ΕΚ) 2157/2001 (Καταστατικό Ευρωπαϊκής Εταιρείας), αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη από το 2001 υπάρχουν διατάξεις που επιτρέπουν τη συγχώνευση δύο τουλάχιστον κοινοτικών ανωνύμων εταιρειών, οι οποίες διέπονται από τα δίκαια διαφορετικών κρατών μελών, με αποτέλεσμα τη σύσταση ευρωπαϊκής εταιρείας. Είναι δε αξιοσημείωτο ότι μόλις 18 ημέρες πριν τη δημοσίευση του πολυαναμενόμενης «10ης Οδηγίας» για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών (Οδηγία 2005/56/ΕΚ), το ΔΕΚ αντιμετώπισε το ζήτημα των διασυνοριακών συγχωνεύσεων με την απόφαση *Sevic* (Υποθ. C-411/2003 απόφαση της 13.12.2005).

Με την πρόσφατη αναθεώρηση του δικαίου των εταιρικών μετασχηματισμών με την οποία ρυθμίστηκαν από την ύλη του Ν. 4601/2019 οι συνηθέστερες στην πράξη μορφές μετασχηματισμού εμπορικών εταιριών με νομική προσωπικότητα, επιβεβαιώθηκε νομοθετικά το γεγονός ότι οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών ρυθμίζονται, ακόμα και μετά τη θέση σε ισχύ του νόμου

---

¹⁸ J. Schmidt, *The Mobility Aspects of the EU Commission's Company Law Package: Or – "The Good, the Bad and the Ugly"*, *European Company Law Journal*, τ. 16, 2019, σελ. 13-14.

¹⁹ COM 2003/0703.

αυτού, από τον προγενέστερο ειδικότερο Ν. 3777/2009²⁰. Ωστόσο, κάθε παραπομπή των διατάξεων του Ν.3777/2009 στις σχετικές με το ζήτημα των διασυνοριακών σγχωνεύσεων διατάξεις του κ.ν. 2190/1920 ή του Ν. 3190/1955 λογίζεται ότι αναφέρεται εφεξής στις οικείες διατάξεις του Ν. 4601/2019²¹ ενώ κάθε άλλη παραπομπή των διατάξεων του Ν. 3777/2009 σε άλλες ρυθμίσεις του κ.ν. 2190/1920 θεωρείται ότι στο εξής αναφέρεται στις αντίστοιχες ρυθμίσεις του Ν. 4548/2018²². Εξ αυτών, καθίσταται σαφές το γεγονός ότι αυτό το κατά βάση οργανωτικού χαρακτήρα δίκαιο, αποτελεί προϊόν δυναμικής εξέλιξης. Με τη διευκρίνηση ότι στην έννοια του εταιρικού μετασχηματισμού υπάγεται κάθε πράξη που επιφέρει αλλαγή στον εταιρικό φορέα των επιχειρήσεων, είτε με τη μεταβολή της νομικής υπόστασης εταιρίας²³ είτε με την μεταβολή της περιουσιακής της κατάστασης, όπως για παράδειγμα η μεταβίβαση ενός ή περισσότερων κλάδων δραστηριοτήτων της εταιρίας σε τρίτο αποκτώντα, ο νομοθέτης, εκκινώντας από μία ύλη που δύσκολα μπορεί να τιθασευτεί, έχει δύο δυνατότητες: είτε να ρυθμίσει το σύνολο των κατηγοριών μετασχηματισμού για όλες τις εταιρικές μορφές, είτε να ακολουθήσει τη λύση της μερικής ή της αποσπασματικής ρύθμισης, της ρύθμισης δηλαδή ορισμένων μόνο τύπων μετασχηματισμού ή των μετασχηματισμών ορισμένων μόνο εταιρικών μορφών²⁴. Ο νομοθέτης του Ν. 4601/2019, σε αντίθεση με τον ιστορικό νομοθέτη, ακολούθησε την πρώτη οδό της συνολικότερης ρύθμισης²⁵.

Με την αποσπασματική ρύθμιση καταλείπονται κενά σε βάρος της ασφάλειας δικαίου, καθώς οι μετασχηματισμοί που δεν πραγματοποιούνται με τη συνδρομή ειδικών κανόνων εταιρικού δικαίου, οι καταχρηστικοί δηλαδή μετασχηματισμοί κατά

---

²⁰ Βλ. Άρθρο 1 παρ. 3 Ν. 4601/2019.

²¹ Βλ. Άρθρο 142 Ν. 4601/2019.

²² Βλ. Άρθρο 188 Ν. 4548/2018.

²³ Βλ. J. Schmidt, Το δίκαιο των μετασχηματισμών επιχειρήσεων ανάμεσα στην δογματική και στην πολιτική του δικαίου, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών/ΔΕΕ, 2002, σελ. 559.

²⁴ Αναφορικά με τον Ν 4601/2019, πρέπει να θεωρηθεί συνειδητή η παράλειψη από την ύλη του, των μετασχηματισμών στους οποίους συμμετέχουν φυσικά πρόσωπα (φορείς ατομικών επιχειρήσεων), η επιχειρηματική δραστηριοποίηση των οποίων είναι περισσότερο «ασύντακτη» σε σχέση με τις εταιρίες (για παράδειγμα, ακολουθεί ελαστικότερα πρότυπα διαχείρισης, λήψης αποφάσεων, εμπορικής δημοσιότητας και λογιστικής παρακολούθησης)· και, από την άλλη πλευρά, όσων μετασχηματισμών, παρότι απαντούν μεν στους φορολογικούς νόμους (κλασικό παράδειγμα η ανταλλαγή τίτλων που προβλέπεται στο άρθρο 53 του Ν 4172/2013), συνδέονται όμως περισσότερο με τροποποίηση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των συμμετεχουσών εταιρειών, και λιγότερο με τη μεταβολή της νομικής υπόστασης ή της περιουσιακής αυτοτέλειάς τους. Το πρώτο ζήτημα αποκτά πάντως ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση που αναγνωριστεί η δυνατότητα εμπορικής δραστηριοποίησης φυσικών προσώπων με περιορισμένη ευθύνη, κατά το πρότυπο της γαλλικής “*entreprise individuelle à responsabilité limitée*”, “*eirl*”.

²⁵ Δ. Διακόπουλος, Εισαγωγή στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών – Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν. 4601/2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών/ΔΕΕ, 2019, σελ. 681.

την σχετική διάκριση της θεωρίας, διέπονται από το κοινό δίκαιο²⁶, συνεπώς υλοποιούνται με τους κανόνες της ειδικής διαδοχής, κάτι που συνεπάγεται όχι μόνο επιπρόσθετο κόστος και καθυστερήσεις, αλλά και αποκλίνουσες ρυθμίσεις του καθεστώτος ευθύνης των εταιρειών που συμμετέχουν σε αυτούς. Αντίθετα, οι γνήσιοι μετασχηματισμοί λαμβάνουν χώρα με συντεταγμένη διαδικασία η οποία επιφέρει τις προδιαγεγραμμένες από το νόμο έννομες συνέπειες, στην πλειονότητα δε των περιπτώσεων την λύση χωρίς εκκαθάριση της μετασχηματιζόμενης εταιρίας και την οιονεί καθολική της διαδοχή από άλλη εταιρεία. Ακριβώς επειδή η επενέργεια μίας τέτοιας συναλλαγής για τη μετασχηματιζόμενη εταιρία, είναι τόσο σημαντική, δεν οράται ως απλή πράξη διαχείρισης και προϋποθέτει έγκριση από τα ιεραρχικώς ανώτερα εταιρικά όργανα (της συμμετέχουσας, ή, κατά περίπτωση, των συμμετεχουσών στο μετασχηματισμό εταιρειών), και μάλιστα με ευρεία συναίνεση των «ιδιοκτητών» της εταιρικής επιχείρησης, των μετόχων ή των εταίρων²⁷. Συγχρόνως, η διαδικασία συνοδεύεται από την πρόβλεψη ρυθμίσεων για την εξισορρόπηση και προστασία των συμφερόντων τρίτων που επηρεάζονται από αυτούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΚΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

1.1 Το ζήτημα του επιτρεπτού των διασυνοριακών συγχωνεύσεων

Η έκδοση της απόφασης *Sevic* αποτέλεσε ορόσημο για το διαφιλονικούμενο ζήτημα του επιτρεπτού των διασυνοριακών συγχωνεύσεων, ήτοι των συγχωνεύσεων μεταξύ εταιρειών που, ως εκ του γεγονότος ότι έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική διοίκησή τους ή την κύρια εγκατάστασή τους σε διαφορετικά κράτη μέλη (πρβλ. Άρθρο 54 παρ. 1 ΣΛΕΕ), διέπονται από τα δίκαια διαφορετικών κρατών μελών της ΕΕ²⁸. Στο σημείο αυτό θεωρείται σκόπιμο να αναφερθεί ότι η διασυνοριακή συγχώνευση, όπως άλλωστε και η συγχώνευση που λαμβάνει χώρα μεταξύ εταιρειών με την ίδια εθνικότητα, συνεπιφέρει την εξαφάνιση της νομικής προσωπικότητας και την μεταβίβαση της περιουσίας της μίας εκ των συγχωνευόμενων εταιρειών με (οιονεί)

---

²⁶ Δ. Αυγητίδης, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών – Ο Ν. 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών/ΔΕΕ, 2019, σελ. 163-5.

²⁷ Ο Ν. 4601/2019 επέφερε ορολογική ομογενοποίηση ώστε να καλύπτονται από τις διατάξεις του το σύνολο των εταιρικών μορφών που μπορούν να αποτελέσουν υποκείμενα εταιρικού μετασχηματισμού (πρβλ. και άρθρο 3 του Ν 4601/2019). Για παράδειγμα, δεν γίνεται πλέον λόγος αποκλειστικά για διοικητικό συμβούλιο (όπως στο προϊσχύσαν άρθρο 69 του κ.ν. 2190/1920), αλλά και για διαχειριστές (που αποτελούν το όργανο διοίκησης στις προσωπικές εταιρίες): ενώ η αναφορά στις μετοχές, σε όρο δηλαδή που προσιδιάζει μόνο στην ανώνυμη εταιρία, έχει πλέον αντικατασταθεί από τη γενικότερη αναφορά σε «εταιρικές συμμετοχές», σε όρο δηλαδή κατάλληλο και για προσωπικές εταιρίες.

²⁸ Α. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 300.

καθολική διαδοχή σε εταιρεία άλλου κράτους²⁹. Ενώ λοιπόν το ζήτημα του επιτρεπτού των εγχώριων συγχωνεύσεων ήταν ανέκαθεν πέραν πάσης αμφισβητήσεως, για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν υπήρχε σύμπτωση μεταξύ των κρατών μελών επί του ερωτήματος αν η ως άνω νοούμενη διασυνοριακή συγχώνευση είναι ή όχι νόμιμη.

Η διαρκώς αυξανόμενη ανάγκη για διασυνοριακές συγχωνεύσεις συναντούσε σημαντικά νομοθετικά κωλύματα σε αρκετές χώρες της Ένωσης. Σε ορισμένα κράτη³⁰, το νομικό περί μετασηματισμών πλαίσιο κάλυπτε μόνο το φαινόμενο των εγχώριων συγχωνεύσεων αφήνοντας ρητά εκτός της ρυθμιστικής του εμβέλειας το φαινόμενο των διασυνοριακών συγχωνεύσεων. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις τέτοιων κρατών μελών στα οποίες απαγορευόταν η διενέργεια διασυνοριακών συγχωνεύσεων ήταν η Γαλλία και η Γερμανία. Ειδικότερα, η γερμανική νομοθεσία προέβλεπε τη δυνατότητα συγχώνευσης μόνο μεταξύ γερμανικών εταιρειών, ενώ ο Γάλλος νομοθέτης αντίστοιχα εξαρτούσε τη διασυνοριακή συγχώνευση με απορρόφηση γαλλικής εταιρείας από αλλοδαπή από την ύπαρξη διμερούς σύμβασης της Γαλλίας με το κράτος της αλλοδαπής εταιρείας³¹. Στον αντίποδα σε άλλα κράτη μέλη όπως η Ελλάδα, ένεκα της απουσίας τέτοιου ρητού περιορισμού, υποστηριζόταν βάσιμα στο παρελθόν, προ της έκδοσης της Οδηγίας 2005/56 (ΕΚ), η άποψη υπέρ της νομιμότητας της διασυνοριακής συγχώνευσης³². Ωστόσο, άξιο αναφοράς στο σημείο αυτό κρίνεται το γεγονός ότι το 1954 το Συμβούλιο της Επικρατείας με την υπ' αριθμ. 722/1954 απόφασή είχε ταχθεί κατά της δυνατότητας διασυνοριακής συγχωνεύσεως κρίνοντας νόμιμη τη σιωπηρή άρνηση του Υπουργού Εμπορίου να εγκρίνει τη συγχώνευση της εδρεύουσας στο Λονδίνο Ιονικής Τράπεζας με την εδρεύουσα στην Αθήνα Λαϊκή Τράπεζα³³, στο μέτρο που ο τότε ισχύων Ν. 2253/1953 περί συγχωνεύσεων τραπεζικών ιδρυμάτων επέτρεπε μόνο εγχώριες συγχωνεύσεις μεταξύ ελληνικών τραπεζών. Ωστόσο, η κρατούσα στην Ελλάδα άποψη υποστήριζε τη δυνατότητα διασυνοριακής συγχώνευσης επί τη βάση του επιχειρήματος της δυνατότητας για μεταφορά της έδρας ελληνικής ανώνυμης εταιρείας που παρέσχε το κατ' αναλογία εφαρμοζόμενο προϊσχύσαν άρθρο 31 παρ. 2

---

²⁹ Κ. Ντζούφα, Οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις εταιριών μετά τη νέα Οδηγία 2005/56 και την απόφαση Sevic Systems AG, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου/ΕΕμπΔ, 2006, σελ. 799.

³⁰ Έως ώτου εξεδόθη η Οδηγία 2005/56/ΕΚ, οι χώρες στις οποίες ήταν επιτρεπτές οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις ήταν η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Πορτογαλία, η Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ απαγορεύονταν στην Ολλανδία, στη Σουηδία, στην Ιρλανδία, στη Γερμανία, στη Φινλανδία, στη Δανία και στην Αυστρία. Στο Βέλγιο γινόταν δεκτή μόνο η διασυνοριακή συγχώνευση δι' απορροφήσεως. Βλ. σχετικά Α. Γρηγοριάδη, ό.π., σελ. 301, υποσημ. 804.

³¹ Κ. Ντζούφα, ό.π., σελ. 800.

³² Α. Καραγκουνίδης, Η μεταχείριση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων και εξαγορών από το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο (η αλληλεπίδραση διεθνούς εταιρικού δικαίου και διεθνούς δικαίου κεφαλαιαγοράς), Το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο του Εμπορίου, 17^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 145.

³³ Α. Μεταλληνός, Τα νομικά πρόσωπα (ιδιωτικά πρόσωπα) – Εφαρμοστέο Δίκαιο σε Χ. Παμπούκη, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 96.

του κ.ν. 2190/1920³⁴. Συνακολούθως, το 2002 η άποψη αυτή επιβεβαιώθηκε με την υπ' αριθμ. 58/2002 γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, το οποίο θεώρησε επιτρεπτή τη διασυνοριακή συγχώνευση δι' απορροφήσεως τράπεζας με έδρα τη Γαλλία από τράπεζα με έδρα στην Ελλάδα η οποία είχε στην κατοχή της το σύνολο των μετοχών της απορροφώμενης υπογραμμίζοντας ότι η διαδικασία και ο τύπος της συγχώνευσης αποτελούν στοιχεία ρυθμιζόμενα απο τη *lex societatis* κάθε συγχωνευόμενης εταιρείας, η οποία ανευρίσκεται βάσει του δικαίου της πραγματικής της έδρας, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 10 ΑΚ³⁵. Αναλυτικότερα, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις του άρθρου 10 ΑΚ, του τότε ισχύοντος άρθρου 78 κ.ν 2190/1920 και του άρθρου 1 του Ν. 2758/1998, γνωμοδότησε υπέρ της δυνατότητας της διασυνοριακής συγχώνευσης στο μέτρο που είναι επιτρεπτή από το ελληνικό δίκαιο η διασυνοριακή μεταφορά της έδρας μιας εταιρείας. Ως αποτέλεσμα, ακόμα και ελλείψει ειδικής πρόβλεψης περί διασυνοριακών συγχωνεύσεων, κατέστη δυνατή σε δύο στάδια η συγχώνευση δι' απορροφήσεως μιας αλλοδαπής θυγατρικής τράπεζας με έδρα τη Γαλλία από τη μητρική της ελληνική τράπεζα: Αρχικά η εδρεύουσα στη Γαλλία θυγατρική τράπεζα (Banque Nationale de Grèce, France) προέβη σε μεταφορά της έδρας της στην Ελλάδα και εν συνεχεία η εν λόγω εταιρεία, ούσα πλέον «ελληνική», συγχωνεύθηκε με την ημεδαπή μητρική τράπεζα (Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος), σύμφωνα με τους κανόνες για τις εγχώριες συγχωνεύσεις³⁶.

Τέλος, επιχειρήματα υπέρ του επιτρεπτού της διασυνοριακής συγχώνευσης στην Ελλάδα, πρό της έκδοσης της Οδηγίας 2005/56/ΕΚ, θα μπορούσαν να αντληθούν και απο την ισχύ της Οδηγίας 90/434/ΕΟΚ περί κοινού φορολογικού καθεστώτος για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις. Παρά την ύπαρξη του αντεπιχειρήματος³⁷ σχετικά με την φορολογική και όχι εταιρική φύση της ως άνω Οδηγίας, υποστηρίζεται βάσιμα οτι η μεταφορά της στο ελληνικό δίκαιο με τον Ν. 2578/1998, όπως αυτός τροποποιήθηκε με τους Ν. 3517/2006³⁸ και Ν. 3453/2006, συνιστά σιωπηρή αναγνώριση εκ μέρους του Έλληνα νομοθέτη της δυνατότητας διασυνοριακών συγχωνεύσεων, εν αντιθέσει με τον Γερμανό νομοθέτη ο οποίος δεν προέβη στην μεταφορά της εν λόγω Οδηγίας στη

---

³⁴ Α. Μεταλληνός, σε Ε. Περάκη, Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρείας, εκδ. 2, τ. 1^{ος}, Νομική Βιβλιοθήκη, 2001, άρθρο 6 αριθ. 41-42.

³⁵ Α. Καραγκουνίδης, ό.π., υποσ. 32, σελ. 146.

³⁶ T. Papadopoulos, Experiences from the Implementation of the Cross-Border Mergers Directive in Greece σε ίδιου, Cross-Border Mergers EU Perspectives and National Experiences, Springer, 2018, σελ. 372.

³⁷ Σ. Μουζούλας, Η κοινοτική οδηγία για το φορολογικό καθεστώς των συγχωνεύσεων, διασπάσεων, εισφορών ενεργητικού και ανταλλαγών μετοχών εταιρειών, Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας/ΔΦΝ, 1991, σελ. 1219.

³⁸ Ν. Ρόκας, Εμπορικές Εταιρείες, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019, σελ. 36.

γερμανική έννομη τάξη λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι αφορούσε μη επιτρεπτούς κατά το εθνικό δίκαιο μετασχηματισμούς³⁹.

Ενόψει των ανωτέρω δυσχερειών και του σύνθετου χαρακτήρα του όλου εγχειρήματος δεν ήταν δυνατή, μέχρι την έκδοση της απόφασης Sevic και της Οδηγίας 2005/56/ΕΚ για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών, η *stricto sensu* συγχώνευση, ώστε να επέλθουν απευθείας και με μία πράξη τα αποτελέσματα της οιονεί καθολικής διαδοχής. Συνεπώς, σύνηθες στην πρακτική ήταν το φαινόμενο του καταχρηστικού μετασχηματισμού, δηλαδή της λύσης και της θέσης σε εκκαθάριση της «απορροφώμενης» εταιρείας και στη συνέχεια μεταβίβαση των περιουσιακών της στοιχείων στην «απορροφώσα». Η πρακτική αυτή απέβαινε όχι μόνο χρονοβόρα, αλλά και φορολογικά ασύμφορη στο μέτρο που λάμβανε μεν χώρα η φορολόγηση περιουσιακών στοιχείων χωρίς όμως να είναι δυνατή η αξιοποίηση των κινήτρων και των φορολογικών ελαφρύνσεων που παρείχαν ανά διαστήματα διάφοροι φορολογικοί και αναπτυξιακοί νόμοι για τις συγχωνεύσεις⁴⁰. Για τον λόγο αυτόν επιλεγόταν ως συμφερότερη λύση η ποροσφυγή σε εναλλακτικές μεθόδους, όπως η ίδρυση υποκαταστημάτων, θυγατρικών, την σύσταση joint ventures ή την απόκτηση πλειοψηφικού πακέτου με την υποβολή δημόσιας πρότασης αγοράς κινητών αξιών στην περίπτωση εισηγμένων ανωνύμων εταιρειών. Περαιτέρω, ακόμα και με την υιοθέτηση των εναλλακτικών αυτών πρακτικών, δεν ήταν σε κάθε περίπτωση δυνατή η αποκόμιση των οργανωτικών ωφελημάτων που επιφέρει μια συγχώνευση⁴¹. Ωστόσο, ακόμα και ελλείψει νομικού πλαισίου, η επιχειρηματική ανάγκη οδήγησε στην διενέργεια σποραδικών και ολιγάριθμων συγχωνεύσεων με αβέβαια αποτελέσματα και αρκετά αυξημένο διαδικαστικό κόστος⁴².

Υπό το φως του πλουραλισμού των απόψεων περί του επιτρεπτού ή μη των διασυνοριακών συγχωνεύσεων καθώς και των απροσπέλαστων αναχωμάτων στο φαινόμενο της κινητικότητας των εταιρειών στον ευρωπαϊκό χώρο, τόσο η έκδοση της απόφασης Sevic, όσο και η έκδοση μιας κοινοτικής οδηγίας εναρμόνισης και μάλιστα σε σχεδόν ταυτόσημο χρονικό διάστημα, αποτελούσαν το χρονικό εκείνο διάστημα αδίρητη ανάγκη και *conditio sine qua non* για την πλήρη πραγμάτωση της ελευθερίας εγκατάστασης των εταιρειών εντός της Ένωσης.

---

³⁹ Δ.Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, Κινητικότητα εταιριών και ειδικότερα διασυνοριακοί μετασχηματισμοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου/ΧρΙΔ, τ. Ζ', 2007, σελ. 684.

⁴⁰ Βλ. Ν. 2166/1993 και Ν. 2578/1997.

⁴¹ Κ. Ντζούφας, ό.π., σελ. 803.

⁴² Ως πρώτη διασυνοριακή συγχώνευση μπορεί να θεωρηθεί η απορρόφηση του γαλλικού τραπεζικού ιδρύματος Barclays PL από την μητρική βρετανική τράπεζα Barclays. Βλ. Κ. Ντζούφα, ό.π., υποσημ. 24, σελ. 803.

1.2 Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΔΕΚ) στην υπόθεση Sevic (C-411/03)

Όπως προλέχθηκε, σε ευρωπαϊκό επίπεδο το ζήτημα της κινητικότητας των εταιρειών αποτελεί έκφανση της ελευθερίας εγκατάστασης, όπως αυτή κατοχυρώνεται από τα άρθρα 49 και 54 της ΣΛΕΕ. Το Δικαστήριο με σειρά αποφάσεων του⁴³ έχει προβεί σε ευρεία ερμηνεία του εν λόγω δικαιώματος προκειμένου αυτό να καταλαμβάνει και το δικαίωμα της εκάστοτε εταιρείας να δύναται να επιλέξει ως εγκατάσταση κάθε κράτος μέλος εντός του οποίου θεωρούν ότι τα οφέλη τους θα ευνοηθούν περισσότερο⁴⁴.

Στην θεμελιώδους σημασίας απόφαση Sevic, για την οποία γίνεται λόγος στο παρόν κεφάλαιο, το Δικαστήριο αναγνώρισε το γεγονός ότι οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις εταιρειών εμπίπτουν στο ρυθμιστικό εύρος των σχετικών με την ελευθερία εγκατάστασης διατάξεων της τότε ισχύουσας Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (άρθρα 43 και 48)⁴⁵. Το απαύγασμα της κρίσης του Δικαστηρίου στην εν λόγω υπόθεση αφορά στην υποχρέωση των κρατών μελών προς αποδοχή των συγχωνεύσεων μεταξύ εταιρειών που είναι εγκατεστημένες σε διαφορετικά κράτη μέλη με τους ίδιους όρους και στην ίδια έκταση που κάνουν αποδεκτή τη συγχώνευση μεταξύ εγχώριων εταιρειών.

Α) Πραγματικά περιστατικά

Το έτος 2002 η λουξεμβουργιανή AE Security Vision Concept SA συνήψε σύμβαση συγχώνευσης με την εδρεύουσα στο Neuwied της Γερμανίας ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία Sevic Systems AG, στην οποία προβλεπόταν η άνευ εκκαθάρισεως λύση της Security Vision Concept και η μεταβίβαση του συνόλου της περιουσίας της στη Sevic σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στη διάταξη του άρθρου 274 του νόμου του Λουξεμβούργου περί εμπορικών εταιρειών και του άρθρου 2 σημ. 1 του γερμανικού νόμου περί εταιρικών μετασχηματισμών. Ωστόσο το αρμόδιο γερμανικό Ειρηνοδικείο (Amtsgericht Neuwied) στα βιβλία του οποίου έπρεπε να καταχωρισθεί η συγχώνευση απέρριψε τη σχετική αίτηση με την αιτιολογία ότι το άρθρο 1 παρ. 1 του σχετικού γερμανικού νόμου επιτρέπεται μόνο η συγχώνευση μεταξύ ημεδαπών εταιρειών, με συνέπεια το εν λόγω δίκαιο να μην εφαρμόζεται σε συγχωνεύσεις μεταξύ

⁴³ C-212/97 Centros Ltd v Erhvervs-og Selskabsstyrelsen [1999] EU:C:1999:126, C-208/2000 Überseering BV v Nordic Construction Company Baumanagement GmbH [2002] EU:C:2002:632, C-167/2001 Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v Inspire Art Ltd [2003] EU:C:2003:512.

⁴⁴ Γ. Αργυρός, Η αρχή της ελευθερίας εγκατάστασης των εταιριών στο έδαφος της Ε.Ε., ιδίως κατά τη συγχώνευση ή μετατροπή αυτών – Η επίδραση της υπόθεσης SEVIC (Δ.Ε.Κ. C-411/03), Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας /ΔΦΝ, τ. 61, 2007, σελ. 1003.

⁴⁵ Όπου στην παρούσα ενότητα γίνεται αναφορά σε διατάξεις των άρθρων της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα νοείται ότι τα αντίστοιχα ισχύουν και επί τη βάσει των ισχυουσών διατάξεων της ΣΛΕΕ.

εταιρειών που εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος. Κατόπιν τούτων, η Sevic άσκησε προσφυγή κατά της απορριπτικής αυτής απόφασης του Amtsgericht ενώπιον του Landgericht Koblenz, το οποίο με τη σειρά του απηύθυνε προς το Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα σχετικά με το αν και κατά πόσον ρυθμίσεις όπως αυτές του γερμανικού νόμου σχετικά με την μετατροπή των εταιρειών αντίκεινται στην ελευθερία εγκατάστασης όπως αυτή κατοχυρώνεται από τα τότε ισχύοντα άρθρα 43 και 48 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

B) Διασυνοριακή συγχώνευση ως μέθοδος εγκατάστασης

Το πρώτο νομικό ζήτημα που τίθεται στην εν λόγω υπόθεση αφορά την σχέση του φαινομένου της διασυνοριακής συγχώνευσης με την ελευθερία εγκατάστασης. Ειδικότερα, η κυβέρνηση της Γερμανίας προέβαλε τον ισχυρισμό ότι, όσον αφορά τουλάχιστον την απορροφώμενη εταιρεία, δεν τίθεται θέμα ελευθερίας εγκατάστασης στο μέτρο που αυτή απολλύει τη νομική της προσωπικότητα ώστε να μην είναι δυνατόν εξ ορισμού να νοηθεί ούτε ως κύρια ούτε ως δευτερεύουσα εγκατάσταση σε άλλο κράτος μέλος⁴⁶. Έρεισμα για τον νομικό αυτό προβληματισμό απετέλεσε η εν στενή εννοία γραμματική ερμηνεία του άρθρου 48 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, βάσει της οποίας, προκειμένου να είναι δυνατή η σύσταση κύριας ή δευτερεύουσας εγκατάστασης μια εταιρείας σε ένα διαφορετικό κράτος μέλος, απαιτείται διασυνοριακή κινητικότητα προσώπων ή πόρων⁴⁷. Συνεπώς, βάσει της συλλογιστικής αυτής, η απορροφώμενη εταιρεία δεν ιδρύει εν προκειμένω καμία εγκατάσταση αλλά αντιθέτως αφανίζεται από τον νομικό κόσμο λόγω απορρόφησης της από τη Sevic (corporate suicide)⁴⁸. Ο Γενικός Εισαγγελέας Antonio Tizzano αντέκρουσε τους ισχυρισμούς αυτούς ως λογικό σφάλμα με την αιτιολογία ότι η απορροφώμενη εταιρεία μέχρι την καταχώριση της συγχώνευσης στο μητρώο υφίσταται ακόμη και η λύση απλώς έρχεται ως αποτέλεσμα της διαδικασίας συγχώνευσης⁴⁹. Το Δικαστήριο συντάχθηκε με τα συμπεράσματα του Γενικού Εισαγγελέα και έκανε δεκτό ότι το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος εγκατάστασης εμπερικλείει και κάθε άλλο μέτρο που επιτρέπει ή απλώς διευκολύνει την πρόσβαση μιας εταιρείας σε κράτος μέλος διάφορο από αυτό της εγκατάστασής της, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο ευχερέστερη και αποτελεσματικότερη την συμμετοχή των επιχειρηματιών στην οικονομική ζωή του εν λόγω κράτους, υπό τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις που εφαρμόζονται και για τους ημεδαπούς επιχειρηματίες⁵⁰. Περαιτέρω, το Δικαστήριο κατέληξε επίσης στο συμπέρασμα ότι οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις αποτελούν «ειδικές λεπτομέρειες» για την άσκηση της ελευθερίας εγκατάστασης,

⁴⁶ Γεν. Εισαγ. Πρωτ. στην υπόθ. C-411/03 ό.π. EU:C:2005:437, σκέψεις 20-22.

⁴⁷ Γ. Αργυρός, ό.π., σελ. 1004.

⁴⁸ Δ.Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 685.

⁴⁹ Γεν. Εισαγ. Πρωτ. στην υπόθ. C-411/03 ό.π. EU:C:2005:437, σκέψεις 25-26.

⁵⁰ C-411/03 ό.π., σκέψη 18.

μείζονος σημασίας για την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, και συνεπώς τα κράτη μέλη οφείλουν να σέβονται την προβλεπόμενη στο άρθρο 43 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα ελευθερία εγκαταστάσεως.⁵¹ Επιπροσθέτως, αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την κρίση του Δικαστηρίου και του Γενικού Εισαγγελέα⁵² η συγχώνευση συνιστά σημαντικό μηχανισμό που εξυπηρετεί τον σκοπό του μετασχηματισμού εταιρειών στον βαθμό που επιτρέπει, στο πλαίσιο μιας και μόνο πράξεως, να ασκείται ορισμένη δραστηριότητα υπό νέα μορφή και αδιαλείπτως, περιστέλλοντας με αυτόν τον τρόπο σε σημαντικό βαθμό τόσο την πολυπλοκότητα, όσο και το κόστος που συνεπάγονται οι λεγόμενοι καταχρηστικοί μετασχηματισμοί, ήτοι η λύση της εταιρείας με εκκαθάριση της περιουσίας της και στη συνέχεια η επανίδρυσή της ως νέα εταιρεία μέσω μεταφοράς των περιουσιακών στοιχείων προς αυτήν.

Περαιτέρω, από το αιτιολογικό της απόφασης μπορεί βάσιμα να συναχθεί το επιχείρημα, ελλείψει ρητής αντίθετης θέσης του Δικαστηρίου, ότι η ελευθερία εγκατάστασης δεν επιφυλάσσεται μόνο για τις περιπτώσεις συγχώνευσης ανωνύμων εταιρειών, αλλά εξικνείται και σε όλες τις περιπτώσεις συγχωνεύσεων οποιασδήποτε μορφής εθνικών εταιρειών, αρκεί η εν λόγω συγχώνευση να επιφέρει τα αποτελέσματα της οιονεί καθολικής διαδοχής⁵³. Ειδικότερα, η αλλοδαπή εταιρεία, επί τη βάση της αποφυγής των διακρίσεων, θα πρέπει να απολαμβάνει της δυνατότητας προ συγχώνευση με τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις που ισχύουν και για τις ημεδαπές εταιρείες. Βάσει των ανωτέρω συνάγεται ότι το δικαίωμα εγκατάστασης της αλλοδαπής εταιρείας καταλαμβάνει και τη δυνατότητά της να προβεί σε γνήσια συγχώνευση, όπου αυτή παρέχεται από το εθνικό δίκαιο και μεταξύ αποκλειστικά ημεδαπών εταιρειών, ανεξάρτητα από τη μορφή τους⁵⁴. Συνεπώς, το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της ελευθερίας εγκατάστασης καλύπτει και τη συγχώνευση προσωπικών εταιρειών, αρκεί αυτή η δυνατότητα να προβλέπεται και από την εθνική νομοθεσία για τις ημεδαπές εταιρείες. Και αυτό συμβαίνει διότι, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, θεμελιώδες δογματικό εργαλείο που χρησιμοποιεί το Δικαστήριο προκειμένου να αποφανθεί περί της συμβατότητας των εκάστοτε εθνικών ρυθμίσεων με το ενωσιακό δίκαιο είναι η απαγόρευση των διακρίσεων. Εν προκειμένω, το ελληνικό δίκαιο, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 Ν. 4601/2019⁵⁵, δίνει τη

---

⁵¹ Ibid. σκέψη 19.

⁵² C-411/03 ό.π., σκέψη 21/ Γεν. Εισαγ. Προτ. στην υπόθ. C-411/03 ό.π. EU:C:2005:437, σκέψη 47.

⁵³ Γ. Αργυρός, ό.π., σελ. 1006.

⁵⁴ Ε. Περάκης, σημ. C-411/03 ό.π., Η νέα παρέμβαση του ΔΕΚ στο δίκαιο των εταιριών: Η διασυνοριακή συγχώνευση, ως «ειδική λεπτομέρεια» της ελευθερίας εγκατάστασης, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών/ΔΕΕ, τ. 3, 2006.

⁵⁵ “1. Σε διαδικασία εταιρικού μετασχηματισμού, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος, μπορεί να υποβληθούν ή να μετάσχουν οι ακόλουθες εταιρικές μορφές:

α. Ανώνυμες Εταιρείες.

β. Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης.

δυνατότητα εγχώριας συγχώνευσης και στις προσωπικές εταιρείες. Σε ενωσιακό όμως επίπεδο, μολονότι τα άρθρα 118 και 119 της ισχύουσας Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, όπως αυτή τροποποιήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121, επιφυλάσσουν το δικαίωμα της διασυνοριακής συγχώνευσης μόνο για τις κεφαλαιουχικές εταιρείες, η δυνατότητα διασυνοριακής συγχώνευσης προσωπικών εταιρειών δεν πρέπει να επηρεάζεται από την Οδηγία και την εναρμόνιση των εθνικών δικαίων προς αυτή και πρέπει να θεωρείται εφικτή στο μέτρο που αυτό γίνεται απόδεκτό από το εκάστοτε εθνικό δίκαιο για τις εγχώριες εταιρείες. Υπ' αυτό το πρίσμα, η απόφαση *Sevic* εξακολουθεί να έχει πρακτικό αντίκρουσμα ακόμη και μετά την ενσωμάτωση των Οδηγιών για τη διασυνοριακή συγχώνευση⁵⁶.

Γ) Διασυνοριακή συγχώνευση και το δικαίωμα αναχώρησης των εταιρειών

Επαμφοτερίζουσα εμφανίζεται η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης αναλόγως με το αν αυτή αφορά την «είσοδο» ή την «έξοδο» μιας εταιρείας από ένα κράτος μέλος. Το Δικαστήριο κάνει δεκτό ότι η εν λόγω ελευθερία αφορά μόνο την είσοδο μιας εταιρείας σε ένα κράτος μέλος διαφορετικό από αυτό της συστάσεώς της, ενώ η έξοδος της επαφίεται αποκλειστικά στην αποκλειστική αρμοδιότητα του κράτους ίδρυσής της⁵⁷. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου στις υποθέσεις *Daily Mail* και *Uberseering*⁵⁸ μια εταιρεία που έχει συσταθεί σύμφωνα με το δίκαιο ενός κράτους μέλους στηρίζει την ύπαρξη και λειτουργία της στο κράτος αυτό⁵⁹. Συνακολούθως, το ζήτημα του αν η εταιρεία αυτή έχει τη δυνατότητα να μεταφέρει την έδρα της, καταστατική ή πραγματική, σε άλλο

γ. *Ιδιωτικές Κεφαλαιουχικές Εταιρείες*.

δ. *Ομόρρυθμες Εταιρείες*.

ε. *Ετερόρρυθμες Εταιρείες*.

στ. *Ετερόρρυθμες Εταιρείες κατά μετοχές*.

ζ. *κοινοπραξίες που προβλέπονται στην παρ. 3 του άρθρου 293 του ν. 4072/2012 (Α'86)*.

η. *Ευρωπαϊκές Εταιρείες (SE) που προβλέπονται στον Κανονισμό (ΕΚ) 2157/2001 του Συμβουλίου της 8ης Οκτωβρίου 2001 (ΕΕ L 294)*.

θ. *Αστικοί Συνεταιρισμοί*.

ι. *Ευρωπαϊκές Συνεταιριστικές Εταιρείες (ΕΣΕτ) που προβλέπονται στον Κανονισμό (ΕΚ) 1435/2003 της 22ης Ιουλίου 2003 (ΕΕ L 207)*."

⁵⁶ Δ.Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 688.

⁵⁷ Ε. Κινινή, Περιορισμοί στην έξοδο των κοινοτικών εταιριών. Τελευταίες εξελίξεις ενόψει και της Απόφασης *Cartesio*, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου/ΕΕμπΔ, 2008, σελ. 738-739.

⁵⁸ C-81/87 *The Queen v H. M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust plc* [1988] EU:C:1988:456, C-208/2000 ό.π.

⁵⁹ C-208/2000 ό.π., σκέψη 67.

κράτος μέλος διατηρώντας παράλληλα τη νομική προσωπότητα που διαθέτει στο κράτος μέλος συστάσεως επιλύεται από την έννομη τάξη της σύστασης, η οποία είναι και η μόνη αρμόδια να θέτει τους οικείους περιορισμούς⁶⁰.

Βάσει αυτών ανακύπτει το ερώτημα σχετικά με το κατά πόσον οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις μπορούν να επηρεαστούν από τη νομολογιακή αυτή διάκριση μεταξύ «εισόδου» και «εξόδου» σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης. Όπως διαφαίνεται και από το αιτιολογικό της απόφασης *Sevic*, το Δικαστήριο στην εν λόγω υπόθεση όχι μόνον δεν κάνει καμία διάκριση μεταξύ εταιρειών που μετά τη συγχώνευση παραμένουν υποκείμενες στην έννομη τάξη συσσωμάτωσής τους (*inbound case*) και σε εταιρείες που ως αποτέλεσμα της συγχώνευσης «αποδημούν» σε έτερη έννομη τάξη (*outbound case*), αλλά αντιλαμβάνεται τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις ως ειδικές εκδηλώσεις της ελευθερίας εγκατάστασης και ως οικονομικές δραστηριότητες στο πλαίσιο των οποίων τα κράτη μέλη πρέπει να μεριμνούν για την τήρηση των διατάξεων του άρθρου 43 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα⁶¹, χωρίς να προχωρά σε περαιτέρω διαχωρισμό μεταξύ κράτους μέλους απορροφώσας και απορροφώμενης εταιρείας. Αναλυτικότερα, σε περίπτωση που η συγχώνευση επιφέρει ως αποτέλεσμα την παραμονή της εταιρείας στην έννομη τάξη σύστασης (*inbound case*) αυτό θεωρείται ως σύσταση δευτερεύουσας εγκατάστασης εκ μέρους της απορροφώσας εταιρείας στο κράτος μέλος της απορροφώμενης, ενώ στην αντίστροφη περίπτωση που αποτέλεσμα της συγχώνευσης είναι η αποδημία της εταιρείας σε άλλο κράτος μέλος (*outbound case*) μπορεί πάλι να λογισθεί ως σύσταση δευτερεύουσας εγκατάστασης της απορροφώσας στην εθνική έννομη τάξη της απορροφώμενης. Ιδωμένης της διασυνοριακής συγχώνευσης υπό το πρίσμα αυτό, τότε είναι πέραν πάσης αμφιβολίας ότι εμπίπτει στην εμβέλεια της ελευθερίας εγκατάστασης⁶². Ένα ακόμη επιχείρημα υπέρ της άποψης αυτής είναι ότι το μείζον ζητούμενο στην περίπτωση αυτή είναι η επίτευξη της διασυνοριακής συνεργασίας και συνένωσης των εταιρειών, χωρίς να γίνεται διάκριση μεταξύ του κράτους μέλους προέλευσης και υποδοχής. Σε κάθε περίπτωση, το ζήτημα αυτό έχει επιλυθεί νομοθετικά ήδη από την έκδοση της Οδηγίας 2005/56/EK, καθώς προβλέπει τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις σε οποιαδήποτε από τις δύο προαναφερθείσες εκδοχές τους⁶³.

Περαιτέρω, στο σημείο αυτό πρέπει να υπομνησθεί το γεγονός ότι με την απόφαση *Sevic* κατέστη δυνατή η έμμεση μεταφορά της έδρας. Ειδικότερα, στην περίπτωση που μια εταιρεία επιθυμεί τη μεταφορά της έδρας της σε κράτος μέλος διάφορο από αυτό της συστάσεώς της, έχει την επιλογή να ιδρύσει μια θυγατρική στο διάφορο αυτό

---

⁶⁰ *Ibid.*, σκέψη 70.

⁶¹ C-411/03 ό.π., σκέψη 19.

⁶² Γ. Αργυρός, ό.π., σελ. 1008.

⁶³ Μ. Μπουλούκος, Ελευθερία εγκατάστασης και διασυνοριακές συγχωνεύσεις, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου/ΕΕμπΔ, 2006, σελ. 351.

κράτος μέλος και κατόπιν αυτού να προχωρήσει σε διασυνοριακή συγχώνευση δι' απορροφήσεώς της από τη θυγατρική εταιρεία, ανταλλάσσοντας τις μετοχές των μετόχων της πρώτης εταιρείας με μετοχές της δεύτερης εταιρείας⁶⁴. Έτσι, με τον τρόπο αυτό καθίσταται δυνατή η μεταφορά της έδρας μιας εταιρείας μέσω της ίδρυσης από αυτή της λεγόμενης «εταιρείας κελύφους» και κατόπιν απορρόφησης της πρώτης από την τελευταία⁶⁵.

Δ) Περιορισμοί στην ελευθερία εγκατάστασης των διασυνοριακών συγχωνεύσεων

Βάσει της παραδοχής ότι μια ειδική συνιστώσα της ελευθερίας εγκατάστασης αποτελεί η διασυνοριακή συγχώνευση, πρέπει *ipso facto* να γίνει αποδεκτό το γεγονός ότι οποιοσδήποτε περιορισμός της από το εκάστοτε εθνικό είναι κατ' αρχήν αντίθετος με το υπέρτερης τυπικής ισχύος ενωσιακό δίκαιο, εκτός από την περίπτωση που ο περιορισμός αυτός δικαιολογείται είτε από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 52 ΣΛΕΕ λόγους, είτε για λόγους εξυπηρέτησης του γενικού συμφέροντος. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγεί και το αιτιολογικό της απόφασης *Sevic*, όπου κρίθηκε ότι ο γερμανικός νόμος επιφυλάσσει διαφορετική μεταχείριση για τις εγχώριες εταιρείες στο μέτρο που η συγχώνευση επιτρέπεται μόνο σε αυτές, θεσπίζοντας έτσι αδικαιολόγητο περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης. Στο σημείο αυτό αξίζει να τονισθεί η διαφοροποίηση της θέσης του Δικαστηρίου από αυτή του Γενικού Εισαγγελέα ως προς το ζήτημα της διακριτικής μεταχείρισης που οφείλεται στην διαφορετική αφετηρία της εκατέρωθεν συλλογιστικής πορείας. Ειδικότερα, η θέση του Γενικού Εισαγγελέα συνοψίζεται στη διακριτική μεταχείριση που θεσπίζεται μέσα από την επίμαχη ρύθμιση του Γερμανού νομοθέτη, εφόσον επιτρέπονται ελεύθερα οι συγχωνεύσεις εταιρειών εδρευουσών στην Γερμανία ενώ απαγορεύονται αν μια από τις συμμετέχουσες εταιρείες έχει την έδρα της σε άλλο κράτος μέλος⁶⁶. Στον αντίποδα το Δικαστήριο δεν έκανε λόγο για διακριτική, αλλ' απλώς για διαφορετική μεταχείριση, εφόσον δέχτηκε ότι η επίμαχη ρύθμιση του γερμανικού νόμου δεν αποτελεί ανάχωμα μόνο για τη συγχώνευση αλλοδαπών εταιρειών με γερμανικές αλλά επίσης και για τη συγχώνευση γερμανικών εταιρειών με αλλοδαπές. Συνεπώς, σύμφωνα με το Δικαστήριο ο εν λόγω νόμος τυγχάνει εφαρμογής αδιακρίτως τόσο στις γερμανικές όσο και στις αλλοδαπές εταιρείες περιορίζοντας τη δυνατότητα μετασχηματισμού αμφοτέρων εντός των ορίων της ευρωπαϊκής αγοράς⁶⁷. Η διαφοροποίηση αυτή έχει και πρακτικό αντίκρουσμα στο μέτρο που, υποτιθέσθω πως η πρόταση του Γενικού Εισαγγελέα γινόταν αποδεκτή, ο περιορισμός της ελευθερίας εγκατάστασης θα δικαιολογούταν μόνο για τους λόγους που εξετάζοντο στο τότε ισχύον άρθρο 46 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (νυν άρθρο 52 ΣΛΕΕ), ήτοι για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας, δηλαδή για λόγους

⁶⁴ Γ. Αργυρός, *ό.π.*, σελ. 1008.

⁶⁵ E. Werlauff, *Relocating a Company within the EU*, *European Company Law*, τ. 5, 2008, σελ. 137.

⁶⁶ Γεν. Εισαγ. Πρωτ. στην υπόθ. C-411/03 *ό.π.* EU:C:2005:437, σκέψεις 55 και 56.

⁶⁷ Γ. Αργυρός, *ό.π.*, σελ. 1009.

που σπάνια απαντώνται σε περιπτώσεις συγχωνεύσεων εταιριών, αφήνοντας εκτός ασφαλιστικής δικλείδας ζητημάτων άμεσα συνυφασμένων με τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις, όπως ζητήματα προστασίας πιστωτών, μειοψηφίας μετόχων και εργαζομένων. Με αυτόν τον τρόπο, η σιωπηρή άρνηση του Δικαστηρίου να δεχτεί ότι η ρύθμιση του γερμανικού νόμου εισήγαγε διακριτική μεταχείριση άνοιξε το δρόμο ούτως ώστε, προκειμένου για την δικαιολόγηση των εθνικών περιοριστικών μέτρων στην άσκηση της ελευθερίας εγκατάστασης, να εξετάζονται πέρα από τους απεριθωμένους στο άρθρο 46 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (νυν άρθρο 52 ΣΛΕΕ) λόγους και επιτακτικοί λόγοι προστασίας του γενικού συμφέροντος⁶⁸. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου⁶⁹ έχει κριθεί ότι οι λόγοι αυτοί αφορούν την προστασία των συμφερόντων των πιστωτών, των μειοψηφούντων μετόχων και των μισθωτών καθώς και τη διαφύλαξη της αποτελεσματικότητας των φορολογικών ελέγχων και της εντιμότητας των εμπορικών συναλλαγών⁷⁰. Σε κάθε όμως περίπτωση, τα εθνικά μέτρα περιορισμού υπόκεινται στον έλεγχο της αναλογικότητας προκειμένου να κριθεί η συμβατότητά τους προς το ενωσιακό δίκαιο⁷¹. Θα πρέπει λοιπόν τα μέτρα αυτά 1. Να μην εισάγουν διάκριση των αλλοδαπών υποκειμένων δικαίου, 2. Να δικαιολογούνται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζονται από το ενωσιακό δίκαιο, 3. Να είναι πρόσφορα για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών και 4. Να είναι *stricto sensu* ανάλογα, δηλαδή να μην επιβάλλουν περιορισμούς πέρα από τους απαραίτητους για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

Συνεπώς, κατόπιν των ανωτέρω, η προστασία των πιστωτών, των εργαζομένων, των μετόχων μειοψηφίας, καθώς και οι λόγοι δημοσίου συμφέροντος που δύνανται να αποτελέσουν τροχοπέδη για την πραγματοποίηση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων πρέπει να ερμηνεύονται στενά και πάντα υπό το φως της αρχής της αναλογικότητας, γεγονός που συνεπάγεται την υποχρέωση του εθνικού νομοθέτη να αντιμετωπίζει την απαγόρευση μιας διασυνοριακής συγχώνευσης ως *ultimum refugium*⁷².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΤΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΣΕ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

---

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ C-208/2000 ό.π., σκέψη 92 και C-167/2011 ό.π., σκέψη 132.

⁷⁰ Βλ. συναφώς Β. Τουντόπουλο, Ελευθερία Εγκατάστασης Νομικών Προσώπων στο Κοινοτικό Δίκαιο: Νομολογιακές Τάσεις και Νομοθετικές Πρωτοβουλίες, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών/ΔΕΕ, 2002, σελ. 27, Φ. Κοζύρη, Δικαιοδοσία και Εφαρμοστέο Δίκαιο στις Εσωτερικές Εταιρικές Σχέσεις: Προτάσεις για την Ελλάδα μετά τις Αποφάσεις Centros και Uberseering Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου/ΕπισκεΔ, 2003, σελ. 617, Α. Μεταλληνό, Το Τέλος της Θεωρίας της Έδρας στο Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου/ΕΕμπΔ, 2003, σελ. 194.

⁷¹ Βλ. συναφώς Α. Johnston/P. Sypris, Regulatory Competition in European Company Law after Cartesio, *European Law Review*, τ. 34, 2009, σελ. 378 επ.

⁷² Κ. Ντζούφας, ό.π., σελ. 806.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η διενέργεια διασυνοριακών μετασχηματισμών με απευθείας επίκληση των αρχών του πρωτογενούς ευρωπαϊκού δικαίου σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης είναι καταρχήν εφικτή. Ειδικότερα, οι μετασχηματισμοί αυτοί προϋποθέτουν τη σωρευτική εφαρμογή περισσότερων εθνικών δικαίων, καλούμενη με όρους ιδιωτικού διεθνούς δικαίου των διασυνοριακών μετασχηματισμών ως «σωρευτική» ή «επιμεριστική» θεωρία⁷³. Στην περίπτωση δε των διασυνοριακών συγχωνεύσεων η διαπίστωση αυτή συνεπάγεται την εφαρμογή σε κάθε μετέχουσα στη συγχώνευση εταιρεία της νομοθεσίας του κράτους μέλους από την οποία αυτή διέπεται, ενώ σε σχέση με τις διατυπώσεις συγχώνευσης που είναι κοινές τυγχάνει εφαρμογής η αυστηρότερη ρύθμιση. Ωστόσο, στο μέτρο που δεν έχει τεθεί από το παράγωγο δίκαιο ένα ιδιαίτερο νομικό καθεστώς ρύθμισης των διασυνοριακών μετασχηματισμών, η υλοποίηση του όλου εγχειρήματος αποβαίνει μετέωρη και δίχως επαρκή προστασία των συμφερόντων των μισθωτών, των πιστωτών και των μετόχων μειοψηφίας. Έτσι λοιπόν, η ανάγκη νομοθετικής πρωτοβουλίας για τη ρύθμιση του φαινομένου των διασυνοριακών μετασχηματισμών κατέστη ζωτική.

2.1 Ενωσιακό επίπεδο - Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

A) Η πορεία προς την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121

Η πολιτική βούληση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για διευκόλυνση των συναλλακτικών συμφερόντων και κατ' επέκταση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων εκδηλώθηκε το πρώτον με την έκδοση της Τρίτης Εταιρικής Οδηγίας, της 78/855/ΕΟΚ σχετικά με τον συντονισμό των εθνικών νομοθεσιών ως προς τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις. Η έκδοση της εν λόγω Οδηγίας πραγματοποιήθηκε επί τη βάση του ισχύοντος τότε άρθρου 44 περ. ζ' της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που προέβλεπε την αρμοδιότητα του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να εκδίδουν οδηγίες με σκοπό την πραγμάτωση της ελευθερίας εγκατάστασης⁷⁴.

Ωστόσο, ακόμα και μετά την έκδοση της Τρίτης Εταιρικής Οδηγίας, το ζήτημα των διασυνοριακών συγχωνεύσεων παρέμεινε μετέωρο εφόσον προγενέστερες προσπάθειες ρύθμισης του ζητήματος που είχαν ήδη εκκινήσει από το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1960 είχαν αποβεί άκαρπες⁷⁵. Λαμβανομένης λοιπόν υπόψη της μέριμνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ενίσχυση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς, ιδίως στο πλαίσιο του πενταετούς Προγράμματος Δράσης στον Τομέα των Χρηματοπιστωτικών

---

⁷³ Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 1, σελ. 697.

⁷⁴ Δ. Τσιμπανούλης, Οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις στο Κοινοτικό Δίκαιο και οι προεκτάσεις της απόφασης SEVIC, Το Κοινοτικό Δίκαιο και Εμπορικό Δίκαιο, 16^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 82.

⁷⁵ Ibid.

Υπηρεσιών (Financial Services Action Plan)⁷⁶, το 2003 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσε Πρόταση Οδηγίας για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις. Έτσι, στις 26 Οκτωβρίου 2005, μόλις 18 ημέρες μετά την έκδοση της απόφασης *Sevic*, το Συμβούλιο Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξέδωσε την από μακρόν αναμενόμενη Δέκατη Εταιρική Οδηγία 2005/56/EK για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών, η οποία, βασιζόμενη επίσης στο ισχύον τότε άρθρο 44 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, αποτελεί κομμάτι του παράγωγου δικαίου που σκοπό έχει την πραγμάτωση τόσο του άρθρου 2 της Συνθήκης σχετικά με τη δημιουργία κοινής αγοράς, οικονομικής και νομισματικής ένωσης, όσο και του άρθρου 3 παρ. 1 στοιχ. γ' αυτής σχετικά με την άρση των κωλυμάτων στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων εντός της Ένωσης⁷⁷.

Με την οδηγία αυτή κατέστη δυνατή η διασυνοριακή συγχώνευση μεταξύ κεφαλαιουχικών εταιρειών διαφόρων μορφών οι οποίες διέπονται από το δίκαιο διαφορετικών κρατών μελών, έχοντας παράλληλα ως βασική της μέριμνα την μείωση του κόστους και των διοικητικών κωλυμάτων διασφαλίζοντας με αυτό τον τρόπο την ασφάλεια δικαίου. Κύριος νομικός άξονας γύρω από τον οποίο διαρθρώνεται η Οδηγία είναι ότι και στην περίπτωση της διασυνοριακής συγχώνευσης τυγχάνουν εφαρμογής οι κανόνες που εφαρμόζονται και στις εγχώριες συγχωνεύσεις έκτος από τις περιπτώσεις εκείνες που, απόμεινες του διασυνοριακού χαρακτήρα της συγχώνευσης, απαιτούν ενιαία ρύθμιση οπότε και τυγχάνουν εφαρμογής οι ουσιαστικού δικαίου διατάξεις της Οδηγίας⁷⁸. Περαιτέρω στο ρυθμιστικό αντικείμενο της Οδηγίας διαλαμβάνονται και διατάξεις σχετικές με την προστασία των πιο ευάλωτων κατηγοριών τα συμφέροντα των οποίων δύνανται να θιγούν στο πλαίσιο μιας διασυνοριακής συγχώνευσης, ήτοι των μετόχων μειοψηφίας, των εργαζομένων και των εταιρικών δανειστών.

Οι ρυθμίσεις αυτές της Δέκατης Εταιρικής Οδηγίας 2005/56/EK μεταφέρθηκαν και ενσωματώθηκαν το 2017 στη «μεγάλη πράξη» του ενωσιακού εταιρικού δικαίου, την Οδηγία (ΕΕ) 2017/1132 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «*σχετικά με ορισμένες πτυχές του εταιρικού δικαίου*», με την οποία κωδικοποιήθηκαν οι διατάξεις της Πρώτης, Δεύτερης, Τρίτης, Έκτης, Δέκατης και Ενδέκατης των εταιρικών Οδηγιών. Ακόμα όμως και με αυτή την «μεγάλη πράξη» το πεδίο των διασυνοριακών μετασχηματισμών παρέμεινε ατελές⁷⁹.

Έτσι λοιπόν, στις 25.04.2018 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε το πολυαναμενόμενο πακέτο εταιρικού δικαίου («*Company Law package*»), το οποίο

---

⁷⁶ Communication of the Commission: Financial Services: Implementing the framework for financial markets: Action Plan, COM (1999), σελ. 232.

⁷⁷ Δ. Τσιμπανούλης, *ό.π.*, σελ. 83.

⁷⁸ Λ. Γρηγοριάδης, *ό.π.*, σελ. 302.

⁷⁹ Α. Καραγκουνίδης, *ό.π.* υποσημ. 1, σελ. 699.

αποτελείται από δύο προτάσεις Οδηγιών για την τροποποίηση της Οδηγίας 2017/1132/ΕΕ, η οποία κωδικοποίησε εν μέρει το Ευρωπαϊκό Εταιρικό Δίκαιο. Η πρώτη πρόταση⁸⁰ αφορά στη χρήση ψηφιακών εργαλείων και διαδικασιών στον τομέα του εταιρικού δικαίου και περιλαμβάνει κανόνες που θα εξασφαλίζουν την καταχώριση ορισμένων εταιρικών μορφών και των υποκαταστημάτων τους, καθώς και την υποβολή εταιρικών πράξεων και στοιχείων στο εμπορικό μητρώο, εξολοκλήρου ηλεκτρονικά. Σκοπός της πρότασης είναι να μειώσει το κόστος και τη διοικητική επιβάρυνση που σχετίζονται με τις διαδικασίες αυτές αλλά και να διευκολύνει τις διασυνοριακές δραστηριότητες των εταιριών. Η δεύτερη πρόταση⁸¹ αφορά την τροποποίηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 για τις διασυνοριακές μετατροπές, συγχωνεύσεις και διασπάσεις των εταιριών. Αποβλέπει στη βελτίωση των υφιστάμενων κανόνων για τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις και στη δημιουργία για πρώτη φορά ενός νομοθετικού πλαισίου για τη διεξαγωγή διασυνοριακών διασπάσεων και διασυνοριακών μετατροπών.

Επί τη βάση της δεύτερης ως άνω πρότασης, την 27^η Νοεμβρίου 2019 έλαβε χώρα η έκδοση της *Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, για την τροποποίηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 όσον αφορά τις διασυνοριακές μετατροπές, συγχωνεύσεις και διασπάσεις*, η θέση σε ισχύ της οποίας ορίστηκε την 12^η Δεκεμβρίου 2019, με προθεσμία εναρμόνισής της με τις εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών έως την 31^η Ιανουαρίου 2023.

B) Ισχύς και πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121

Ένα πρώτο ζήτημα που τέθηκε αναφορικά με την ισχύ της Οδηγίας σχετίζεται με το αν αυτή αναπτύσσει έννομα αποτελέσματα στο χρονικό διάστημα πριν την παρέλευση της προθεσμίας μεταφοράς της στα εθνικά δίκαια των κρατών μελών, ήτοι την 31.01.2023. Έρεισμα για το ζήτημα αυτό στάθηκε η άμεση ισχύς που αναπτύσσουν στις έννομες τάξεις των κρατών μελών οι διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης, ιδίως στο μέτρο στο πεδίο εφαρμογής τους εμπίπτουν και καταστάσεις που δεν ρυθμίζονται από το παράγωγο δίκαιο. Αφόρμη για την εξέταση του εν λόγω ζητήματος απετέλεσε ο προβληματισμός σχετικά με τη δυνατότητα διασυνοριακής μεταφοράς της έδρας γερμανικής GmbH στη Γαλλία και της συνακόλουθης μετατροπής της σε Γαλλική SàRL, δεδομένης της απουσίας από την γερμανική νομοθεσία ειδικής ρύθμισης για τη διασυνοριακή μεταφορά της έδρας⁸². Σύμφωνα με την ορθότερη γνώμη, δεν μπορεί να στοιχειοθετηθεί υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων για σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνεία του εθνικού δικαίου για το χρονικό διάστημα προ της παρέλευσης της προθεσμίας μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο των διατάξεων της εκάστοτε Οδηγίας. Η θέση αυτή βέβαια τελεί υπό

---

⁸⁰ COM 2018/0113.

⁸¹ COM 2018/0114.

⁸² Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 1, σελ 703.

την επιφύλαξη της υποχρέωσης των κρατών μελών να απέχουν από τη λήψη μέτρων που παρακωλύουν την επίτευξη των στόχων του ενωσιακού νομοθέτη. Αντίθετη γνώμη άλλωστε έρχεται σε ευθεία αντίθεση με τη διάταξη του άρθρου 288 εδ. γ' ΣΛΕΕ, στο μέτρο που αποδίδει στο εθνικό δικαστήριο οιονεί νομοθετικό ρόλο, υπεισερχόμενο σε αρμοδιότητες που ο ενωσιακός νομοθέτης έχει μεταβιβάσει στον εθνικό, όπως την επιλογή των του τύπου και των μέσων μεταφοράς μιας Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο. Επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί σύννομη η επίκληση των διατάξεων της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121 πριν την πάροδο της προθεσμίας μεταφοράς της στα εθνικά δίκαια⁸³.

Ένα ακόμα ζήτημα που χρήζει σχολιασμού στο σημείο αυτό αφορά το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της υπό ανάλυση Οδηγίας. Οι ρυθμίσεις της αφορούν τους διασυννοριακούς μετασχηματισμούς κεφαλαιουχικών εταιρειών που έχουν συσταθεί σύμφωνα με το δίκαιο κράτους μέλους και έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους εντός της Ένωσης⁸⁴. Ειδικά δε ως προς τη διασυννοριακή συγχώνευση, ως κεφαλαιουχικές ορίζονται οι εταιρείες που συγκαταλέγονται στο Παράρτημα II⁸⁵ της Οδηγίας, καθώς και κάθε άλλη εταιρεία μετοχικού κεφαλαίου με νομική προσωπικότητα και περιορισμένη ευθύνη⁸⁶. Το γεγονός ότι το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας δεν καλύπτει άλλους τύπους εταιρειών πέραν των κεφαλαιουχικών, όπως ενδεικτικά προσωπικές εταιρείες ή συνεταιρισμούς, οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ένα ποσοστό της τάξεως του 80% των 24 εκατομμυρίων εταιρειών όλων των νομικών μορφών που δραστηριοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι κεφαλαιουχικής δομής⁸⁷. Συνεπώς, εκ του ποσοστού αυτού καθίσταται σαφές ότι η ρυθμιστική εμβέλεια της Οδηγίας καλύπτει τη ραχοκοκαλία της ευρωπαϊκής οικονομίας. Εξάλλου, όπως προκύπτει από στατιστικά στοιχεία, η διασυννοριακοί εν γένει μετασχηματισμοί μεταξύ άλλου τύπου εταιρειών πέραν των κεφαλαιουχικών εμφανίζεται μάλλον περιορισμένη⁸⁸. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω⁸⁹, το περιορισμένο αυτό υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της

---

⁸³ Ibid. σελ 703.

⁸⁴ Βλ. Άρθρο 118 Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132.

⁸⁵ Από τη σκοπιά της ελληνική έννομης τάξης συνεπώς, δικαίωμα διασυννοριακής συγχώνευσης επιφυλάσσεται κατ' αρχήν για την ανώνυμη εταιρεία, την εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, την ιδιωτική κεφαλαιουχική εταιρεία, την ετερόρρυθμη κατά μετοχές εταιρεία και την ευρωπαϊκή εταιρεία με καταστατική έδρα στην Ελλάδα, για την οποία εφαρμόζονται οι εθνικές διατάξεις που ισχύουν για τις ανώνυμες εταιρείες και συνακολούθως δεν μπορεί να τύχει διαφορετικής μεταχείρισης από τις εγχώριες ανώνυμες εταιρείες. Βλ. Α. Καραγκουνίδη, ό.π. υποσημ. 1, σελ. 709.

⁸⁶ Βλ. Άρθρο 119 παρ. 1 Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132.

⁸⁷ Α. Καραγκουνίδη, ό.π. υποσημ. 1, σελ. 701.

⁸⁸ Βάσει στατιστικών του χρονικού διαστήματος 2008-2012, το 66% των απορροφωσών εταιρειών και το 70% των συγχωνευόμενων που μετείχαν σε διασυννοριακή συγχώνευση είχαν τη νομική μορφή της εταιρείας περιορισμένης ευθύνης, ενώ το 32% των απορροφωσών και το 28% των συγχωνευόμενων εταιρειών που μετείχαν σε διασυννοριακή συγχώνευση είχαν τη νομική μορφή της ανώνυμης εταιρείας. Βλ. Α. Καραγκουνίδη, ό.π. (υποσημ. 1), υποσημ. 54, σελ. 702.

⁸⁹ Βλ. Ενότητα 1.2 στοιχ. Β'.

Οδηγίας δεν συνεπάγεται την αδυναμία διασυνοριακών συγχωνεύσεων μεταξύ προσωπικών εταιρειών⁹⁰ και έρχεται σε αντίθεση με τη νομολογία του ΔΕΚ στην απόφαση *Sevic*, η οποία συνιστά ένα θεμελιώδες εχέγγυο της επέκτασης της ελευθερίας εγκατάστασης και στις μη κεφαλαιουχικές εταιρίες⁹¹. Περαιτέρω, υποστηρίζεται βάσιμα η δυνατότητα αναλογικής εφαρμογής των διατάξεων της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121 και στις διασυνοριακές συγχωνεύσεις μεταξύ προσωπικών εταιρειών καθώς διαλαμβάνεται η ιδιαίτερη πρόνοια του ενωσιακού νομοθέτη για την προστασία των εταίρων της μειοψηφίας, των εταιρικών πιστωτών και των μισθωτών. Συνεπώς, οι μόνες περιπτώσεις εταιρειών που βρίσκονται εκτός του πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας, ακόμα και βάσει του νομολογιακού κερτημένου που έχει διαμορφωθεί από το ΔΕΕ, είναι α) οι Οργανισμοί Συλλογικών Επενδύσεων σε Κινητές Αξίες (Ο.Σ.Ε.Κ.Α.), δηλαδή τα αμοιβαία κεφάλαια και οι εταιρείες επενδύσεων που λειτουργούν με βάση τη διασπορά κινδύνων και απευθύνονται στο ευρύ επενδυτικό κοινό⁹², β) οι κεφαλαιουχικές υπό εκκαθάριση εταιρείες όταν έχει ήδη εκκινήσει η διαδικασία διανομής του ενεργητικού τους⁹³ και γ) τα πιστωτικά ιδρύματα που τελούν υπό καθεστώς εξυγίανσης, σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/59/ΕΕ⁹⁴. Εν προκειμένω, αξίζει να σημειωθεί ότι είναι δύσκολο να κατανοηθεί από άποψη επιχειρηματικής λογικής ο λόγος για τον οποίο εμποδίζονται οι εταιρίες, οι οποίες τελούν υπό καθεστώς εξυγίανσης, να προχωρήσουν σε διαδικασίες διασυνοριακής συγχώνευσης, όταν μάλιστα κατά τον τρόπο αυτό θα έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση και να αποφύγουν την πτώχευση.⁹⁵

Ως προς το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121, ζήτημα έχει δημιουργηθεί με αφορμή το Brexit, για το τι μέλλει γενέσθαι με τις κεφαλαιουχικές εταιρείες (κυρίως *private limited companies*, που αντιστοιχούν λειτουργικά κατά κύριο λόγο με τις ΕΠΕ⁹⁶) που έχουν καταστατική έδρα στο Ηνωμένο Βασίλειο αλλά η πραγματική τους έδρα βρίσκεται σε άλλα κράτη μέλη, ιδίως σε όσα υιοθετούν τον

---

⁹⁰ Τ.Ε. Συνοδινού, Οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις, σε Β. Αντωνόπουλου/Σ. Μουζούλα (επιμ.) *Ανόνημες Εταιρίες*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, τ. 1, 2013, σελ. 117.

⁹¹ Γ. Αργυρός/Αικ. Δεδούλη – Λαζαράκη, *Ευρωπαϊκή Ένωση και το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Οικονομίας*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2018, σελ. 290 επ.

⁹² Βλ. Άρθρο 120 παρ. 3 Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132.

⁹³ Βλ. Άρθρο 120 παρ. 4 στοιχ. α' Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121.

⁹⁴ Βλ. Άρθρο 120 παρ. 4 στοιχ. β' Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121.

⁹⁵ F. Garcimartin/E. Gandia, *Cross-Border Conversions in the EU: The EU Commission Proposal*, *European Corporate and Financial Law Review*, 2019, σελ. 15 - 22.

⁹⁶ Κ. Παμπούκης, *Η αναγνώριση των αλλοδαπών εταιριών ιδίως στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου/ΕΕΕυρΔ*, 1994, σελ. 183. Ομοίως Χ. Παμπούκης, *Νομικά Πρόσωπα και ιδίως εταιρίες στις συγκρούσεις νόμων*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004, σελ. 136.

σύνδεσμο της πραγματικής έδρας, όπως συμβαίνει επί παραδείγματι στη Γερμανία και στην Ελλάδα⁹⁷. Ειδικότερα ως απόρροια της οριστικής εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση που έλαβε χώρα την 1^η Ιανουαρίου 2021, οι ως άνω αγγλικές κεφαλαιουχικές εταιρείες δεν δικαιούνται πλέον να επικαλούνται την ελευθερία εγκατάστασης και, συνακολούθως, τα υπόλοιπα κράτη μέλη αποδεσμεύονται από την υποχρέωσή τους να τις αναγνωρίζουν υποχρεωτικώς ως εταιρείες του αγγλικού δικαίου. Ο γερμανός νομοθέτης, προκειμένου να αντιμετωπίσει το ζήτημα αυτό και να διευκολύνει τους γερμανούς επιχειρηματίες που είχαν προβεί στην ίδρυση αυτών των εταιρειών στο Ηνωμένο Βασίλειο, επέτρεψε τη διασυννοριακή συγχώνευση δι' απορροφήσεως των εταιρειών αυτών του αγγλικού δικαίου από γερμανικές προσωπικές εταιρείες, υπό την προϋπόθεση ότι η τελευταία δεν θα απασχολεί περισσότερους από πεντακόσιους εργαζόμενους. Η πρόνοια αυτή του γερμανού νομοθέτη αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση σύννομης επέκτασης της δυνατότητας διασυννοριακής συγχώνευσης σε προσωπικές εταιρείες⁹⁸.

Ένα επόμενο ζήτημα που χρήζει εξέτασης στο σημείο αυτό αφορά το εύρος της εναρμόνισης (ελάχιστη ή μέγιστη) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121 στις έννομες τάξεις των κρατών μελών. Ειδικότερα, ο ενωσιακός νομοθέτης δεν ρυθμίζει ρητώς εάν η καταλείπεται ή όχι η ευχέρεια στους εθνικούς νομοθέτες να υιοθετήσουν αυστηρότερα μέτρα από αυτά που προβλέπονται στην Οδηγία, παρότι κυρίαρχη τάση στο ευρωπαϊκό εταιρικό δίκαιο είναι η υιοθέτηση ελάχιστων κοινών προτύπων⁹⁹. Προκειμένου να απαντηθεί το ζήτημα αυτό, πρέπει να εξετασθεί υπό το πρίσμα αφενός της προστασίας των εταιρικών δανειστών και αφετέρου της προστασίας των εταίρων. Από τη σκοπιά της προστασίας των εταιρικών δανειστών στην περίπτωση της διασυννοριακής συγχώνευσης, όπως αυτή ρυθμίζεται από το άρθρο 126β της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121 και υπό το φως του άρθρου 50 παρ. 2 στοιχ. ζ' της ΣΛΕΕ, το εύρος της εναρμόνισης είναι μέγιστη καθώς αποσκοπεί στην επίτευξη ενός ισοδύναμου επιπέδου προστασίας σε όλα τα κράτη μέλη, χωρίς δυνατότητα απόκλισης από αυτό. Αντίθετη θεώρηση θα διακύβευε την αποτελεσματική πραγμάτωση της ελευθερίας της εγκατάστασης στο μέτρο που η νομική θέση των εταιρικών δανειστών θα ήταν «έρμαιο» οποιασδήποτε μεταβολής της *lex societatis* καθώς θα παρατηρούντο αξιόλογες διαφοροποιήσεις στις προστατευτικές ρυθμίσεις που θα υιοθετούσε κάθε κράτος μέλος για την προστασία των εταιρικών δανειστών, όπως, επί παραδείγματι, διαφορετικοί κανόνες δημοσιότητας ή κανόνες διατήρησης κεφαλαίου στο κράτος μέλος υποδοχής¹⁰⁰. Στον αντίποδα, με γνώμονα τις διατάξεις για την προστασία των εταίρων της μειοψηφίας, το ανωτέρω συμπέρασμα διαφοροποιείται. Ειδικότερα, ενώ από τη σκέψη 17 του προοιμίου της Οδηγίας καθίσταται σαφές ότι τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να νομοθετούν

---

⁹⁷ Πρβλ. Άρθρο 10 ΑΚ.

⁹⁸ Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 1, σελ. 711.

⁹⁹ Ibid. σελ. 705.

¹⁰⁰ Ibid. σελ. 707.

επιπρόσθετες ασφαλιστικές δικλείδες για την προστασία των εταίρων, η θέση αυτή μετριάζεται από τις σκέψεις 4 και 6 του προοιμίου στις οποίες αποτυπώνεται η ανάγκη εξισορρόπησης της ελευθερίας εγκατάστασης με την προστασία των εταίρων, των δανειστών και των εργαζομένων. Σε κάθε περίπτωση ελλοχεύει ο κίνδυνος τα πρόσθετα μέτρα προστασίας που θα θεσπισθούν από τα κράτη μέλη να εκληφθούν από τη σκοπιά των συγχωνευόμενων εταιρειών ως μέγιστος περιορισμός της ελευθερίας εγκατάστασής τους. Ενδεικτικά, τα επιπρόσθετα αυτά μέτρα θα μπορούσαν να συνίστανται: α) στην επέκταση και σε άλλους εταίρους, σύμφωνα με το άρθρο 126α παρ. 1 εδ. β' της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121, του δικαιώματος των διαφωνούντων εταίρων της συγχωνευόμενης εταιρείας για διάθεση των μεριδίων τους έναντι επαρκούς ανταλλάγματος σε μετρητά, β) στην καθιέρωση ειδικότερων κριτηρίων για τον προσδιορισμό του ως άνω ανταλλάγματος, γ) στην καθιέρωση ειδικότερων κριτηρίων για τον προσδιορισμό του πρόσθετου ανταλλάγματος σε μετρητά που δικαιούνται, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 126α παρ. 4, όσοι εταίροι θεωρούν ότι το αρχικό αντάλλαγμα που έλαβαν δεν ήταν επαρκές και δ) στην καθιέρωση ειδικότερων κριτηρίων για τον προσδιορισμό του ανταλλάγματος σε μετρητά που είναι καταβλητέο, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 126α παρ. 6, στους εταίρους εκείνους που δεν έχουν το δικαίωμα διάθεσης των μεριδίων τους ή που δεν το άσκησαν, αλλά κρίνουν ότι η σχέση ανταλλαγής μεριδίων που ορίστηκε στο σχέδιο διασυννοριακής συγχώνευσης δεν είναι επαρκής. Συνεπώς, παρά την πρόνοια του ενωσιακού νομοθέτη στο άρθρο 125 παρ. 3 της Οδηγίας για σύνταξη οικείας έκθεσης από ανεξάρτητο εμπειρογνώμονα σχετικά με την επάρκεια ή μη της σχέσης ανταλλαγής, ορθότερη θα ήταν η θέσπιση ειδικότερων ρυθμίσεων προκειμένου να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο απόκλισης των εθνικών νομοθεσιών σχετικά με το ζήτημα της προστασίας των εταίρων διασυννοριακώς συγχωνευόμενης εταιρείας¹⁰¹.

Γ) Βασικές ρυθμιστικές κατευθύνσεις της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121 και διαδικασία διασυννοριακών συγχωνεύσεων

Οι μορφές διασυννοριακής συγχώνευσης που προέβλεπε το προγενέστερο δίκαιο της Οδηγίας 2005/56/ΕΚ οι οποίες διατηρήθηκαν και στην κωδικοποιητική Οδηγία (ΕΕ) 2017/1132, εμπλουτίστηκαν από την τροποποιητική Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121. Ειδικότερα, στο άρθρο 119 παρ. 2 της κωδικοποιητικής Οδηγίας προβλέπονται πλέον, μετά την προσθήκη του στοιχείου δ' από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121, οι εξής τέσσερις μορφές διασυννοριακής συγχώνευσης: α) η παραδοσιακή μορφή διασυννοριακής συγχώνευσης, δι' απορροφήσεως μιας ή περισσότερων εταιρειών που έχουν λυθεί, χωρίς ωστόσο να έχει μεσολαβήσει εκκαθάρισή τους, από μια προϋπάρχουσα εταιρεία, με μεταβίβαση του συνόλου του ενεργητικού και του παθητικού τους στην απορροφώσα εταιρεία και με αντάλλαγμα προς τους εταίρους των απορροφώμενων τίτλους ή μερίδια της απορροφώσας και ενδεχομένως ποσό σε μετρητά που δεν υπερβαίνει το 10% της ονομαστικής αξίας των ως άνω τίτλων ή μεριδίων, β) η

---

¹⁰¹ Ibid. 708.

διασυνοριακή συγχώνευση περισσότερων εταιρειών οι οποίες, κατόπιν λύσης τους και χωρίς να μεσολαβήσει εκκαθάρισή τους, μεταβιβάζουν το σύνολο του ενεργητικού και του παθητικού τους σε νέα εταιρεία, με αντάλλαγμα προς τους εταίρους αυτών τίτλους ή μερίδια της νέας εταιρείας και ενδεχομένως ποσό σε μετρητά που δεν υπερβαίνει το 10% της ονομαστικής αξίας των ως άνω τίτλων ή μεριδίων, γ) η διασυνοριακή συγχώνευση δι' απορροφήσεως 100% θυγατρικής εταιρείας από τη μητρική της, κατόπιν λύσης αλλά όχι εκκαθάρισης της πρώτης και μεταβίβασης του συνόλου του ενεργητικού και παθητικού της στη δεύτερη και δ) η προσφάτως θεσμοθετηθείσα διασυνοριακή συγχώνευση δι' απορροφήσεως μιας η περισσότερων εταιρειών που έχουν λυθεί, χωρίς ωστόσο να έχει μεσολαβήσει εκκαθάρισή τους, από μια προϋπάρχουσα εταιρεία, με μεταβίβαση του συνόλου του ενεργητικού και του παθητικού τους στην απορροφώσα εταιρεία, πλην όμως χωρίς την έκδοση νέων τίτλων ή μεριδίων από την τελευταία εφόσον όμως ένα και μόνο πρόσωπο κατέχει άμεσα ή έμμεσα το σύνολο των μεριδίων των απορροφώμενων εταιρειών ή εφόσον οι εταίροι των απορροφώμενων εταιρειών κατέχουν τα μερίδια και τους τίτλους στην ίδια αναλογία σε όλες τις απορροφώμενες εταιρείες. Τέλος, σημειώτεον ότι μια πέμπτη μορφή διασυνοριακής συγχώνευσης προβλέπεται από το άρθρο 120 παρ. 1 της κωδικοποιητικής Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, η διασυνοριακή συγχώνευση με απορρόφηση ή σύσταση νέας εταιρείας, στην περίπτωση που, σύμφωνα με τη νομοθεσία τουλάχιστων ενός εκ των ενδιαφερόμενων κρατών μελών, το ενδεχομένως καταβληθησόμενο ποσό σε μετρητά προς τους εταίρους των συγχωνευόμενων εταιρειών υπερβαίνει το 10%.

(i) Προπαρασκευαστικό στάδιο

Στο προπαρασκευαστικό στάδιο, όλες οι ως άνω μορφές διασυνοριακής συγχώνευσης διενεργούνται *mutatis mutandis* με τρόπο που προσιδιάζει στις εγχώριες συγχωνεύσεις. Κατ' αρχάς λαμβάνει χώρα η κατάρτιση σχεδίου διασυνοριακής συγχώνευσης από το όργανο της διοίκησης (διοικητικό συμβούλιο ή διαχειριστές) των συγχωνευόμενων εταιρειών, το ελάχιστο περιεχόμενο του οποίου καθορίζεται στο άρθρο 122 της κωδικοποιητικής οδηγίας και περιλαμβάνει τα ουσιώδη στοιχεία για την εν εξελίξει διασυνοριακή συγχώνευση προς όφελος των εταιρικών δανειστών, των εταίρων και των μισθωτών και το οποίο τελεί υπό την αναβλητική αίρεση της έγκρισής του από τους εταίρους και τους εκπροσώπους των εργαζομένων πριν την υποβολή του προς έγκριση στις γενικές συνελεύσεις των συγχωνευόμενων εταιρειών. Περαιτέρω, το όργανο της διοίκησης, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 124 της κωδικοποιητικής οδηγίας, όπως αυτό αντικαταστάθηκε εξ ολοκλήρου από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121, συντάσσει έκθεση προς τους εταίρους και του εργαζομένους στην οποία αναλύονται οι ουσιαστικές και νομικές πτυχές της διασυνοριακής συγχώνευσης καθώς και οι συνέπειές της για αυτούς, ενώ παρέχονται πληροφορίες σχετικά με το χρηματικό αντάλλαγμα που προσφέρεται στους εταίρους που ασκούν το δικαίωμα εξαγοράς των τίτλων ή των μεριδίων τους. Η έκθεση αυτή αποτελεί μέσον προστασίας για τους εταίρους και τους εργαζόμενους, στο μέτρο που σε αυτή επεξηγούνται οι επιπτώσεις που θα έχει η διασυνοριακή συγχώνευση στις μελλοντικές επιχειρηματικές

δραστηριότητες της εταιρείας καθώς και τις επιπτώσεις της τόσο στα δικαιώματα των εταίρων, όσο και στα έννομα μέσα προστασίας τους. Επιπροσθέτως, η έκθεση θα πρέπει να περιέχει όλες τις συνέπειες που θα έχει η διασυννοριακή συγχώνευση στις εργασιακές σχέσεις καθώς και στους όρους απασχόλησης. Τα οικεία τμήματα της έκθεσης αυτής παραλείπονται είτε στην περίπτωση που υπάρχει σύμφωνη γνώμη των εταίρων προς αυτό, είτε η εταιρεία είναι μονοπρόσωπη, είτε εάν μόνοι οι εργαζόμενοι συγκροτούν το όργανο της διοίκησης. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Οδηγία αντιμετωπίζει διαφορετικά τους εταίρους από τους εργαζόμενους, διότι στους μεν πρώτους δίδει τη δυνατότητα να παραιτηθούν από τη σύνταξη έκθεσης του οργάνου της διοίκησης της εταιρείας, στους δε δεύτερους δεν δίδει αυτή τη δυνατότητα και καθιστά αναγκαστική τη σύνταξη της εν λόγω έκθεσης ως προς το σχετικό με αυτούς τμήμα. Ωστόσο, αυτή η διαφοροποίηση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί, δεδομένου ότι η σχετική έκθεση αποτελεί ένα προστατευτικό εργαλείο για τα δικαιώματα των εταίρων και των εργαζομένων¹⁰². Όπως λοιπόν θεωρεί ο ευρωπαϊός νομοθέτης ότι οι εταίροι δεν έχουν ανάγκη το προστατευτικό εργαλείο της έκθεσης διότι όλοι συμφωνούν στη διασυννοριακή συγχώνευση, το αυτό θα μπορούσε να θεωρήσει και στην περίπτωση που όλοι οι εργαζόμενοι συμφωνούν με το σχετικό εγχείρημα.

Εν συνεχεία, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 125 της κωδικοποιητικής οδηγίας, προκειμένου να αποκτήσουν εγγύα αντικειμενικότητας οι πληροφορίες που παρέχονται στο σχέδιο διασυννοριακής συγχώνευσης, ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας, αφού εξετάσει το σχέδιο και αποφανθεί περί της επάρκειας ή μη της σχέσης ανταλλαγής μετοχών, συντάσσει έκθεση προς τους εταίρους των συγχωνευόμενων εταιρειών και την θέτει στη διάθεσή τους τουλάχιστον ένα μήνα πριν την γενική συνέλευση που θα εγκρίνει το σχέδιο. Η εν λόγω έκθεση του ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα θεωρείται ότι εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα των εταίρων και αποτελεί εργαλείο προστασίας αυτών κατά τη διαδικασία της διασυννοριακής συγχώνευσης της εταιρείας. Αυτός είναι και ο λόγος που ο ευρωπαϊός νομοθέτης θεωρεί ότι δεν είναι αναγκαία η εξέταση του σχεδίου διασυννοριακής συγχώνευσης και η συνακόλουθη σύνταξη της έκθεσης από τον εμπειρογνώμονα, εάν όλοι οι εταίροι της εταιρείας έχουν συμφωνήσει σχετικώς.

Προτού λάβει χώρα η έγκριση του σχεδίου διασυννοριακής συγχώνευσης πραγματοποιείται, κατ' επιταγή του άρθρου 123 της κωδικοποιητικής οδηγίας, όπως αυτό αντικαταστάθηκε εξ ολοκλήρου από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121, δημοσίευση στο μητρώο του κράτους μέλους κάθε συγχωνευόμενης εταιρείας του σχεδίου διασυννοριακής συγχώνευσης μαζί με ανακοίνωση προς τους εταίρους, τους εταιρικούς δανειστές και τους εργαζόμενους ότι δικαιούνται να υποβάλουν παρατηρήσεις επ' αυτού. Η εν λόγω δημοσίευση θα πρέπει να λάβει χώρα τουλάχιστον ένα μήνα πριν τη

---

¹⁰² J. Schmidt, Cross-border Mergers, Divisions and Conversions: Accomplishments and Deficits of the Company Law Package, *European Corporate and Financial Law Review*, 2019, σελ. 222 – 244.

γενική συνέλευση της εταιρίας ώστε να υπάρξει επαρκής χρόνος προετοιμασίας για όποιον έχει έννομο συμφέρον.

Έχοντας πραγματοποιηθεί η κατάρτιση του σχεδίου διασυννοριακής συγχώνευσης και έχουσες συνταχθεί οι σχετικές εκθέσεις, η διαδικασία της διασυννοριακής συγχώνευσης εισέρχεται σε ένα δεύτερο προπαρασκευαστικό στάδιο, το οποίο αφορά την έγκριση των ανωτέρω από τη γενική συνέλευση της εταιρείας. Όπως προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 126, η Οδηγία εναποθέτει την αποφασιστική αρμοδιότητα για την πραγματοποίηση της διασυννοριακής συγχώνευσης της εταιρείας στη γενική συνέλευση των εταίρων, διότι αυτοί είναι που θεωρούν ως αναγκαίο, για το συμφέρον της εταιρείας, τη μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου και συνακόλουθα των εταιρικών σχέσεων τους. Ειδικότερα, αφού η γενική συνέλευση λάβει γνώση των σχετικών εκθέσεων, αποφασίζει εάν θα εγκρίνει ή όχι το σχέδιο διασυννοριακής συγχώνευσης και τις αναγκαίες τροποποιήσεις της ιδρυτικής πράξης. Τέλος, σημειωτέον ότι η απόφαση της γενικής συνέλευσης δεν προσβάλλεται με βάση το εθνικό δίκαιο για λόγους που σχετίζονται με την επάρκεια του χρηματικού ανταλλάγματος για την εξαγορά τίτλων ή μεριδίων των εταιρειών που μετέχουν στη διαδικασία και, κατά περίπτωση, της σχέσης ανταλλαγής¹⁰³.

Η ολοκλήρωση του προπαρασκευαστικού σταδίου λαμβάνει χώρα με τη διενέργεια προληπτικού ελέγχου νομιμότητας της διαδικασίας από τα κράτη μέλη στο δίκαιο των οποίων υπάγονται οι συγχωνευόμενες εταιρείες. Ειδικότερα, αφού εγκριθεί το σχέδιο διασυννοριακής συγχώνευσης από τη γενική συνέλευση, ακολουθεί το στάδιο του προληπτικού ελέγχου της νομιμότητας του εγχειρήματος το οποίο, σύμφωνα με τους ορισμούς της διάταξης του άρθρου 127 της κωδικοποιητικής οδηγίας, διενεργείται από δικαστική ή διοικητική αρχή ή συμβολαιογράφο των κρατών μελών των συγχωνευόμενων εταιρειών, όσον αφορά τα μέρη της διαδικασίας που υπόκεινται στο δίκαιο αυτών των κρατών μελών. Κατά τον εν λόγω έλεγχο, ο οποίος θα πρέπει να πραγματοποιηθεί εντός χρονικού διαστήματος τριών μηνών, διερευνάται το κατά πόσο πληρούνται όλες οι διαδικαστικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις που απαιτούνται για την ολοκλήρωση όλων των διαδικασιών και διατυπώσεων στο κράτος μέλος της συγχωνευόμενης εταιρείας. Ο έλεγχος αυτός μπορεί εναλλακτικά να έχει την εξής κατάληξη:

-είτε η αρμόδια αρχή να εκδώσει το προ της συγχώνευσης πιστοποιητικό, εφόσον διαπιστωθεί ότι η διασυννοριακή συγχώνευση πληροί όλους τους σχετικούς όρους και έχουν ολοκληρωθεί όλες οι διαδικασίες και τυπικές διατυπώσεις

-είτε η αρμόδια αρχή να αρνηθεί την έκδοση του προ της συγχώνευσης πιστοποιητικού, και να ενημερώσει προς τούτο την εταιρεία, διότι δεν ικανοποιούνται όλοι οι απαιτούμενοι για τη νομιμότητα της διασυννοριακής συγχώνευσης όροι και δεν έχουν ολοκληρωθεί όλες οι διαδικασίες και διατυπώσεις.

---

¹⁰³ Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 1, σελ. 716.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η παράγραφος 8 του άρθρου 127 της κωδικοποιητικής οδηγίας προβλέπει και μια άλλη δυνατότητα ως κατάληξη του εν λόγω ελέγχου. Η εν λόγω δυνατότητα λαμβάνει χώρα στην περίπτωση κατά την οποία η αρμόδια αρχή έχει σοβαρές ενδείξεις ότι η διασυνοριακή μετατροπή γίνεται για καταχρηστικούς ή δόλιους λόγους, που έχουν ως σκοπό την αποφυγή ή καταστρατήγηση του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ή για εγκληματικούς σκοπούς. Εν προκειμένω, η αρμόδια αρχή παρατείνει για τρεις επιπλέον μήνες την προθεσμία ελέγχου, ώστε να δυνηθεί να πραγματοποιήσει περαιτέρω ενδελεχή και εμπειριστατωμένη αξιολόγηση της διασυνοριακής συγχώνευσης της ενδιαφερόμενης εταιρίας. Για την εν λόγω αξιολόγηση η αρμόδια επιτροπή συλλέγει πρόσθετες πληροφορίες, διεξάγει πρόσθετες ερευνητικές ενέργειες και λαμβάνει υπ' όψιν όλες τις περιστάσεις και τα γεγονότα¹⁰⁴. Μάλιστα, στην περίπτωση αυτή η αρμόδια αρχή μπορεί να χρησιμοποιήσει και τις υπηρεσίες ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα. Εάν τελικά η αρμόδια αρχή, μετά την ανωτέρω αξιολόγηση, καταλήξει ότι όντως η διασυνοριακή συγχώνευση γίνεται για καταχρηστικούς ή δόλιους λόγους με σκοπό την αποφυγή ή καταστρατήγηση του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ή για εγκληματικούς λόγους, τότε δεν θα πρέπει να εκδώσει το προ της μετατροπής πιστοποιητικό.

Εν προκειμένω, αξίζει να επισημανθεί ότι η συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να θεωρηθεί ότι λειτουργεί ως ασφαλιστική δικλείδα προς αποφυγήν καταχρηστικής συμπεριφοράς από την πλευρά των εταιρειών που προχωρούν σε διασυνοριακή συγχώνευση με σκοπό την αποφυγή ή καταστρατήγηση του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου. Η Οδηγία θέλει με την εν λόγω άρνηση έκδοσης από την αρμόδια αρχή του προ διασυνοριακής συγχώνευσης πιστοποιητικού να καταπολεμήσει ιδίως το φαινόμενο των εταιριών βιτρινών, οι οποίες δημιουργούνται για τον σκοπό αυτόν¹⁰⁵. Στο σημείο αυτό χρήζει αναφοράς ότι η ρύθμιση του ζητήματος αυτού δεν είναι ιδιαίτερα σαφής, κυρίως ενόψει της «διχαστικής» νομολογίας του ΔΕΕ το οποίο, παρά το γεγονός ότι έχει ταχθεί κατά της δημιουργίας «αμιγώς επίπλαστων καταστάσεων» (*“wholly artificial arrangements”*)¹⁰⁶, έχει κατ' επανάληψη νομολογήσει¹⁰⁷ ότι η ίδρυση υποκαταστήματος ή η μεταφορά της πραγματικής έδρας, ακόμα και χωρίς ταυτόχρονη

---

¹⁰⁴ Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 36 σκέψη του προοιμίου της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121, η αρμόδια αρχή θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν τα χαρακτηριστικά της εγκατάστασης της εταιρείας στο κράτος μέλος στο οποίο η προκύπτουσα από τη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρεία θα εγκατασταθεί, συμπεριλαμβανομένων του σκοπού της επιχείρησης, του τομέα, της επένδυσης, του καθαρού κύκλου εργασιών και των κερδών ή ζημιών, του αριθμού των εργαζομένων, της σύνθεσης του ισολογισμού, της φορολογικής κατοικίας, των στοιχείων ενεργητικού και της θέσης τους, του εξοπλισμού, των πραγματικών δικαιούχων της εταιρίας, του συνήθους τόπου εργασίας των εργαζομένων, του τόπου όπου πρέπει να καταβληθούν οι κοινωνικές εισφορές και των εμπορικών κινδύνων που αναλαμβάνει η εταιρία πριν και μετά τη διασυνοριακή συγχώνευση.

¹⁰⁵ Βλ. Υπ' αριθμ. 35 σκέψη του προοιμίου της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121.

¹⁰⁶ C-196/04 Cadbury Schweppes plc and Cadbury Schweppes Overseas Ltd v Commissioners of Inland Revenue [2006] EU:C:2006:544.

¹⁰⁷ Βλ. C-212/97 ό.π., C-106/16 Polbud v Wykonawstwo sp. z o.o., in liquidation [2017] EU:C:2017:804.

μεταφορά της καταστατικής, σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να ασκηθεί σε αυτό πραγματική οικονομική δραστηριότητα, αποτελούν πτυχές της ελευθερίας εγκατάστασης και δεν συνεπάγονται απαραίτητα πρόθεση καταστρατήγησης του ενωσιακού δικαίου. Σε κάθε περίπτωση, όπως γίνεται ευχερώς αντιληπτό, ο ενωσιακός νομοθέτης έχει αναθέσει στις αρχές των κρατών μελών το δύσκολο έργο της εξέτασης περί συνδρομής ή μη δυσαπόδεικτων υποκειμενικών στοιχείων που συνδέονται με καταχρηστικές και εγκληματικές συμπεριφορές αναφορικά με τη διενέργεια διασυνοριακής συγχώνευσης¹⁰⁸.

(ii) Προστασία των εταίρων, των πιστωτών και των εργαζομένων

Σημαντική πρόνοια λαμβάνεται από την Οδηγία, μέσω των ουσιαστικού δικαίου διατάξεων της, για την διαφύλαξη των διακυβευόμενων στο πλαίσιο μιας διασυνοριακής συγχώνευσης δικαιωμάτων και συμφερόντων των εταίρων, των εταιρικών δανειστών και των εργαζομένων. Κατ' αρχήν, σε διαδικαστικό επίπεδο η προστασία αυτή επιτυγχάνεται τόσο μέσα από το ως άνω αναφερθέν προπαρασκευαστικό στάδιο (σύνταξη σχεδίου διασυνοριακής συγχώνευσης και εκθέσεων, δημοσίευση και έγκριση αυτών), όσο και μέσα από τον ως άνω προληπτικό έλεγχο νομιμότητας. Ωστόσο, πέραν του διαδικαστικού αυτού πλαισίου, ο ενωσιακός νομοθέτης έκρινε σκόπιμη, προκειμένου να επιτευχθεί επαρκές και περιεκτικό επίπεδο προστασίας, τη νομοθέτηση και ουσιαστικού δικαίου διατάξεων.

Αναφορικά με τους εταίρους, η ουσιαστικού δικαίου προστασία των συμφερόντων τους επιτυγχάνεται μέσω του άρθρου 126α της κωδικοποιητικής Οδηγίας που εισήχθη με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121 και συνίσταται: α) στο δικαίωμα εξαγοράς των τίτλων ή των μεριδίων αυτών που διαφώνησαν με τη διασυνοριακή συγχώνευση έναντι επαρκούς χρηματικού ανταλλάγματος καταβλητέου από την συγχωνευόμενη εταιρεία, β) στην παροχή πρόσθετου χρηματικού ανταλλάγματος, εφόσον το ως άνω προσφερόμενο από την εταιρεία είναι ανεπαρκές και γ) στην καταβολή ποσού σε μετρητά στους εταίρους εκείνους που δεν διαθέτουν ή δεν άσκησαν το δικαίωμα εξαγοράς των τίτλων ή των μεριδίων τους, καθώς και σε όσους κρίνουν ότι η ανταλλακτική σχέση μετοχών είναι ανεπαρκής. Οι ουσιαστικού δικαίου ρυθμίσεις αυτές επιρρωνύονται και από άλλες διαδικαστικές διασφαλίσεις που σκοπό έχουν την εναρμόνιση των συμφερόντων των εταίρων με αυτά της συγχωνευόμενης εταιρείας και άπτονται ζητημάτων σχετικών με το εφαρμοστέο δίκαιο και τη διεθνή δικαιοδοσία εκδίκασης των σχετικών διαφορών που ενδέχεται να ανακύψουν, τα οποία ρυθμίζονται υπέρ του κράτους μέλους στο οποίο έναρξης της διαδικασίας.

Αναφορικά με τους εταιρικούς δανειστές που διατηρούν απαιτήσεις προγενέστερες της δημοσιοποίησης του κοινού σχεδίου διασυνοριακής συγχώνευσης και οι οποίες δεν έχουν καταστεί απαιτητές κατά τη δημοσιοποίηση, το άρθρο 126β της κωδικοποιητικής Οδηγίας που εισήχθη επίσης με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121 προβλέπει την παροχή εγγυήσεων από τις συγχωνευόμενες εταιρείες εφόσον είναι σε θέση να αποδείξουν ότι

¹⁰⁸ Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 1, σελ. 720.

λόγω της διασυννοριακής συγχώνευσης διακυβεύεται η ικανοποίηση των απαιτήσεών τους.

Τέλος, η διασφάλιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων, η οποία ρυθμίζεται από το νεοεισαχθέν άρθρο 126γ της κωδικοποιητικής οδηγίας, συνίσταται στην ενημέρωση και διαβούλευση σε σχέση με την διασυννοριακή συγχώνευση, όταν αυτή θεωρείται μεταβίβαση επιχείρησης. Περαιτέρω, η προκύπτουσα από τη συγχώνευση εταιρεία (απορροφώσα ή νέα), διέπεται από τους κανόνες συμμετοχής των εργαζομένων του οικείου κράτους, εφόσον προφανώς υφίστανται τέτοιοι¹⁰⁹.

(iii) Έλεγχος νομιμότητας και ολοκλήρωση της διαδικασίας της διασυννοριακής συγχώνευσης

Κατόπιν της έκδοσης του προ της συγχώνευσης πιστοποιητικού ακολουθεί η διαβίβασή του, σύμφωνα με τα άρθρα 127α και 128 της κωδικοποιητικής οδηγίας, στη δικαστική ή συμβολαιογραφική ή σε άλλη αρμόδια αρχή του κράτους μέλους της εταιρείας που προκύπτει από τη διασυννοριακή συγχώνευση (απορροφώσα ή νέα) προκειμένου η αρχή αυτή να διενεργήσει έλεγχο νομιμότητας κατά το τμήμα της διαδικασίας που αφορά την ολοκλήρωση της διαδικασίας της διασυννοριακής συγχώνευσης και ιδίως να ελέγξει αφενός εάν οι συγχωνευόμενες εταιρείες ενέκριναν το σχέδιο συγχώνευσης υπό τους «*ιδίους όρους*», ήτοι με το ίδιο περιεχόμενο, και αφετέρου εάν έχει λάβει χώρα ο καθορισμός της συμμετοχής των εργαζομένων, εάν υφίσταται τέτοιος. Προκειμένου η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους της προκύπτουσας από τη συγχώνευση εταιρείας να ασκήσει τις ελεγκτικές της αρμοδιότητες, το προ της συγχώνευσης πιστοποιητικό που είχε εκδοθεί από την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους καθεμιάς από τις συγχωνευόμενες εταιρείες γίνεται δεκτό ως επαρκής απόδειξη (“*as conclusively attesting*”)¹¹⁰. Τέλος, η διαδικασία ολοκληρώνεται με τον καθορισμό, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 129 και 130 της κωδικοποιητικής οδηγίας, από το κράτος μέλος στο δίκαιο του οποίου υπάγεται η προκύπτουσα από τη συγχώνευση εταιρεία τόσο των δημοσιεύσεων που πρέπει να καταχωρισθούν στα μητρώα τους, όσο και της ημερομηνίας έναρξης της ισχύος των αποτελεσμάτων της διασυννοριακής συγχώνευσης.

2.2 Εθνικό επίπεδο – Οι βασικές ρυθμίσεις του Ν. 3777/2009

Στις 28 Ιουλίου 2009 δημοσιεύτηκε ο Ν. 3777/2009 για τις «*Διασυννοριακές συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών και άλλες διατάξεις*», μέσω του οποίου το ελληνικό δίκαιο εναρμονίστηκε με τις διατάξεις της Δέκατης Εταιρικής Οδηγίας (2005/56/EK) και δόθηκε λύση στο χρόνιο έως τότε πρόβλημα του νομικού κενού των διασυννοριακών συγχωνεύσεων στην Ελλάδα. Μολονότι από οικονομικής απόψεως η

---

¹⁰⁹ Στην ελληνική έννομη τάξη τέτοιοι κανόνες υπάρχουν μόνο για την Ευρωπαϊκή Εταιρία με έδρα την Ελλάδα (άρθρα 12 παρ. 2 και 4 Κανονισμού 2157/2001 και άρθρο 25 Ν. 3412/2005 και ΠΔ 91/2006) Βλ. Α. Καραγκουνίδη, ό.π. υποσημ. 1, σελ. 717.

¹¹⁰ Ibid.

σημασία των διασυνοριακών συγχωνεύσεων στο πλαίσιο της διεθνοποιημένης αγοράς παρουσίαζε συνεχώς αυξητικές τάσεις, η μη ύπαρξη ενός ειδικού νομικού καθεστώτος για την πραγματοποίησή τους καθιστούσε δυσχερές το όλο εγχείρημα, ιδίως ενόψει της ασάφειας αναφορικά με το εφαρμοστέο σε αυτές δίκαιο λόγω της σύρρευσης περισσότερων ενδιαφερόμενων εννόμων τάξεων. Οι παραδοχές αυτές οδήγησαν τον έλληνα νομοθέτη στην ψήφιση του Ν. 3777/2009. Στην παρούσα ενότητα θα επιχειρηθεί μια συνολική συγκριτική επισκόπηση των διατάξεων του νόμου αυτού, κυρίως στα σημεία που αποκλίνει από τις αντίστοιχες ρυθμίσεις της μεταγενέστερης Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121.

A) Βασικές ρυθμιστικές κατευθύνσεις του Ν. 3777/2009

(i) Υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής

Το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω νόμου ορίζεται στο άρθρο 1 παρ. 2 αυτού και οριοθετείται α) σε κάθε συγχώνευση μιας ή περισσότερων ημεδαπών κεφαλαιουχικών εταιρειών με μια ή περισσότερες αλλοδαπές εταιρείες υπό τον όρο ότι οι τελευταίες έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή (υπό την έννοια του κεντρικού καταστήματος) τους εντός της Ε.Ε. και β) στην περίπτωση που η προκύπτουσα από τη διασυνοριακή συγχώνευση μεταξύ αλλοδαπών εταιρειών έχει την έδρα της στην Ελλάδα. Από την λιτή αυτή διατύπωση δεν καθίσταται ξεκάθαρο αν το πεδίο εφαρμογής του υπό εξέταση νόμου καλύπτει ή όχι τις λεγόμενες εταιρείες-γραμματοκιβώτια (Box Office Companies) που έχουν την καταστατική τους έδρα σε κράτος μέλος της ένωσης ενώ την πραγματική τους έδρα σε τρίτο κράτος, εκτός της Ε.Ε. Σημειωτέον ότι ως προς το ζήτημα αυτό υπήρξε πρόνοια στις διατάξεις του Κανονισμού 2157/2001 για το καταστατικό της Ευρωπαϊκής Εταιρείας, στο άρθρο 2 παρ. 1 του οποίου ο νομοθέτης όρισε ρητά ότι προκειμένου δύο εταιρείες να συστήσουν μια Ευρωπαϊκή Εταιρεία δια συγχωνεύσεως των απαιτείται σωρευτικά να έχουν τόσο την καταστατική τους έδρα, όσο και την κεντρική τους διοίκηση εντός της Ένωσης¹¹¹. Σε σύμπτωση με τα ισχύοντα σε ενωσιακό επίπεδο και ο Έλληνας νομοθέτης εξαίρεσε ρητώς¹¹² από το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω νόμου τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις Ο.Σ.Ε.Κ.Α., οι οποίες διέπονται από τις διατάξεις του ειδικότερου Ν. 4099/2012, καθώς και τις εταιρείες που τελούν υπό καθεστώς εξυγίανσης σύμφωνα με την Οδηγία 2014/59/ΕΕ. Περαιτέρω, για τους σκοπούς του Ν. 3777/2009, ως κεφαλαιουχικές νοούνται κατ' αρχήν οι ανώνυμες εταιρείες, οι εταιρείες περιορισμένης ευθύνης, οι ετερρόρυθμες κατά μετοχές εταιρείες, οι Ευρωπαϊκές Εταιρείες με έδρα στην ημεδαπή, αλλά και κάθε άλλη εταιρεία μετοχικού κεφαλαίου με νομική προσωπικότητα επί της οποίας εφαρμόζεται αρχή του χωρισμού των περιουσιών με τις προσωπικές περιουσίες των εταίρων της και η περιουσία της οποίας είναι η μόνη υπέγγυα για τυχόν οφειλές της εταιρείας, σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας

¹¹¹ Θ. Κυριακόπουλος, Διασυνοριακές συγχωνεύσεις και φορολογικές ρυθμίσεις, Επιχείρηση, 2010, σελ. 17.

¹¹² Βλ. Άρθρο 1 παρ. 3 και 4 Ν. 3777/2009.

68/151/ΕΟΚ για τα γενικά χαρακτηριστικά των κεφαλαιουχικών εταιρειών. Τέλος, σημειώνεται το γεγονός ότι, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 4 του Ν. 3777/2009, επιτρέπεται η συμμετοχή διαφορετικού τύπου κεφαλαιουχικών εταιρειών στη διασυνοριακή συγχώνευση, όπως λόγω χάρη μιας ελληνικής ανώνυμης εταιρείας με μια γερμανική GmbH. Η ρύθμιση αυτή συνάδει τόσο με την αντίστοιχη ρύθμιση του Ν. 4601/2019 για τις συγχωνεύσεις ημεδαπών εταιρειών, όσο και με τη νομολογία του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Sevic* μέσω της οποίας αναγνωρίζεται ρητώς το δικαίωμα του «συγχωνεύειν» και του «συγχωνεύεσθαι» όλων ανεξαιρέτως των εταιρειών, συμβάλλοντας έτσι στη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής των διασυνοριακών συγχωνεύσεων¹¹³.

(ii) Ρυθμιζόμενες μορφές διασυνοριακής συγχώνευσης

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ο Έλληνας νομοθέτης δεν έχει εναρμονιστεί με τις ενωσιακές επιταγές στο μέτρο που στον Ν. 3777/2009 δεν περιλαμβάνεται ως μορφή συγχώνευσης η νεοεισαχθείσα με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121 διασυνοριακή συγχώνευση με απορρόφηση χωρίς την έκδοση τίτλων¹¹⁴. Στον αντίποδα, ο εθνικός νομοθέτης, εναρμονιζόμενος αυτή τη φορά με την ενωσιακή νομοθεσία¹¹⁵, διαφοροποιεί το καθεστώς των διασυνοριακών συγχωνεύσεων από τις εγχώριες αφού προβλέπει στην παρ. 3 του άρθρου 2 του Ν. 3777/2009 την διασυνοριακή συγχώνευση με απορρόφηση ή σύσταση νέας εταιρείας, στην περίπτωση που, σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός τουλάχιστον από τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη, το καταβλητέο στους εταίρους ή μετόχους των συγχωνευόμενων εταιρειών ποσό σε μετρητά υπερβαίνει το 10% της ονομαστικής ή της λογιστικής αξίας των διατιθέμενων εταιρικών συμμετοχών, κάτι που στον Ν. 4601/2019 για τις συγχωνεύσεις μεταξύ ημεδαπών εταιρειών δεν ισχύει¹¹⁶. Περαιτέρω, άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι, ούτε στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής νομοθεσίας ούτε της εθνικής, δεν γίνεται αναφορά στη δυνατότητα διασυνοριακής συγχώνευσης μέσω εξαγοράς, δυνατότητα που βάσει της Τρίτης Εταιρικής Οδηγίας υφίσταται για τις εγχώριες συγχωνεύσεις. Ωστόσο, με την παραδοχή ότι ούτε η ενωσιακή νομοθεσία ούτε ο Ν. 3777/2009 απαγορεύουν ρητά τη δυνατότητα αυτή και με δεδομένο ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 3 του εθνικού νομου που ορίζει ότι το εξοφλητικό ποσό μπορεί να υπερβεί το 10%, εφόσον αυτό επιτρέπεται από τουλάχιστον ένα εκ των ενδιαφερομένων κρατών μελών, μπορεί εύλογα να θεωρηθεί ότι θα ήταν δυνατή η συγχώνευση μέσω εξαγοράς υπό τον όρο ότι έστω και ένα από τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη επέτρεπε το ως άνω εξοφλητικό ποσό να άγγιζε το 100% των τίτλων ή των μεριδίων¹¹⁷.

¹¹³ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 3777/2009, επί του άρθρου 2.

¹¹⁴ Βλ. Άρθρο 119 παρ. 2δ της Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, όπως εισήχθη με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121.

¹¹⁵ Βλ. Άρθρο 3 παρ. 1 της τότε ισχύουσας Οδηγίας 2005/56/ΕΚ, νυν άρθρο 120 παρ. 1 Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132.

¹¹⁶ Βλ. Άρθρο 6 παρ. 2 και 4 Ν. 4601/2019.

¹¹⁷ Θ. Κυριακόπουλος, ό.π., σελ. 18.

B) Διαδικασία διασυνοριακών συγχωνεύσεων σύμφωνα με τον Ν. 3777/2009

Η διαδικασία των διασυνοριακών συγχωνεύσεων που ακολουθεί ο εθνικός νομοθέτης είναι παρεμφερής με την ανωτέρω περιγραφείσα στο πλαίσιο της κωδικοποιητικής Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 και της τροποποιητικής αυτής, Οδηγίας (ΕΕ) 2019/2121. Επομένως, στο πλαίσιο του παρόντος κεφαλαίου δεν θα επαναληφθεί η περιγραφή της διαδικασίας, αλλ' απλώς μόνο θα τονισθούν τα σημεία εκείνα όπου ο εθνικός νομοθέτης εξειδικεύει τις ενωσιακές ρυθμίσεις ώστε να εναρμονιστούν με την ελληνική νομοθεσία.

(i) Προπαρασκευαστικό στάδιο

Η έναρξη της διαδικασίας λαμβάνει χώρα, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 3777/2009, με τη σύνταξη του κοινού σχεδίου διασυνοριακής συγχώνευσης από τα όργανα της διοίκησης καθεμίας εκ των συγχωνευόμενων εταιρειών το οποίο, κατά τους ορισμούς του άρθρου 4 παρ. 1 του ως άνω νόμου, κατόπιν ελέγχου που διενεργείται από τη Διεύθυνση Αωνύμων Εταιρειών και Πίστεως της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας του Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων, καταχωρίζεται στο Γ.Ε.ΜΗ. της γραμματείας αυτής, τουλάχιστον ένα μήνα πριν τη σύγκληση της γενικής συνέλευσης ή της συνέλευσης των εταίρων που θα κληθεί να εγκρίνει τη συμμετοχή της εταιρείας στη διασυνοριακή συγχώνευση, ενώ σχετική ανακοίνωση δημοσιεύεται στο ΦΕΚ ΑΕ – ΕΠΕ και Γ.Ε.ΜΗ. Η διάταξη αυτή εξυπηρετεί τον σκοπό της πληροφόρησης των εταίρων και πιστωτών της αλλοδαπής διασυνοριακώς συγχωνευόμενης εταιρείας¹¹⁸. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η μετέχουσα σε συγχώνευση ημεδαπή εταιρεία μπορεί να απαλλαγεί από τις εν λόγω διατυπώσεις δημοσιότητας εφόσον το κοινό σχέδιο διασυνοριακής συγχώνευσης τηρείται σε ειδικό υποκατάλογο του διαδικτυακού τόπου του Γ.Ε.ΜΗ¹¹⁹.

Το προπαρασκευαστικό στάδιο συνεχίζεται με την, κατά τη διάταξη του άρθρου 5 του άνω νόμου, σύνταξη έκθεσης από το όργανο της διοίκησης της ημεδαπής συγχωνευόμενης εταιρείας προς τα μέλη, τους πιστωτές και τους εργαζόμενους αυτής ένα τουλάχιστον μήνα πριν από την ημερομηνία της γενικής συνέλευσης, η οποία επίσης καταχωρίζεται στο τμήμα Γ.Ε.ΜΗ. της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας του Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων. Ακολουθεί η σύνταξη έκθεσης των ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων για τον διορισμό των οποίων αρμόδια αρχή είναι η Διεύθυνση Αωνύμων Εταιρειών και Πίστεως της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας του Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων¹²⁰. Η έκθεση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον τα υποδεικνυόμενα από τη διάταξη του άρθρου 10 παρ. 5 του Ν. 4601/2019 στοιχεία, ήτοι α) την ή τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν για τον καθορισμό της προτεινόμενης σχέσεως ανταλλαγής, β) την ad hoc καταλληλότητα ή μη

¹¹⁸ Α. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 305.

¹¹⁹ Βλ. Άρθρο 4 παρ. 2 Ν. 3777/2009.

¹²⁰ Θ. Κυριακόπουλος, ό.π., σελ. 19.

των μεθόδων αυτών καθώς και τις αξίες που προκύπτουν από κάθε μία, γ) τις ενδεχόμενες ειδικές δυσκολίες εκτιμήσεως. Περαιτέρω, με σκοπό την περιστολή των δαπανών, προβλέπεται η δυνατότητα σύνταξης ενιαίας έκθεσης¹²¹ για το σύνολο των εταίρων όλων των διασυννοριακώς συγχωνευόμενων εταιρειών, καθώς και τη δυνατότητα παράλειψης της σύνταξης της εν λόγω έκθεσης εφόσον συμφωνεί σε αυτό το σύνολο των ως άνω εταίρων ή μετόχων.

Ακολουθεί η έγκριση, σύμφωνα με το άρθρο 7 του Ν. 3777/2009, του κοινού σχεδίου διασυννοριακής συγχώνευσης από τη γενική συνέλευση καθεμίας εκ των συγχωνευόμενων εταιρειών για τη σύγκληση της οποίας ανά εταιρικό τύπο εφαρμόζονται οι οικείες διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας. Σημειωτέον ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις των παραγράφων 2 και 3, στην περίπτωση ύπαρξης περισσότερων κατηγοριών μετόχων, η απόφαση για τη διασυννοριακή συγχώνευση πρέπει να εγκριθεί από κάθε κατηγορία μετόχων¹²² τα συμφέροντα των οποίων διακυβεύονται, ενώ στην περίπτωση ύπαρξης ομολογιούχων δανειστών μετατρεψίμων σε μετοχές, η απόφαση πρέπει να εγκριθεί και από αυτούς. Επιπροσθέτως, προβλέπεται η δυνατότητα της γενικής συνέλευσης να θέσει ως όρο πραγματοποίησης της διασυννοριακής συγχώνευσης την εκ μέρους της ρητή επικύρωση των διατυπώσεων εφαρμογής για τη συμμετοχή των εργαζομένων στην εταιρεία που θα προκύψει από τη διασυννοριακή συγχώνευση¹²³.

Το προπαρασκευαστικό στάδιο ολοκληρώνεται, δυνάμει του άρθρου 9 του Ν. 3777/2009, με τον προληπτικό έλεγχο νομιμότητας και την έκδοση του προ της συγχώνευσης πιστοποιητικού από τη Διεύθυνση Ανωνύμων Εταιρειών και Πίστεως της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας του Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων για το τμήμα της διαδικασίας που αφορά τις διεπόμενες από το ελληνικό δίκαιο διασυννοριακώς συγχωνευόμενες εταιρείες. Υπογραμμίζεται στο παρόν σημείο το γεγονός ότι όταν η έγκριση της συγχώνευσης πραγματοποιείται από την αρμόδια αρχή άλλου κράτους μέλους, η διαγραφή της ημεδαπής εταιρείας από το Γ.Ε.ΜΗ. διενεργείται από το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων αμέσως μετά την κοινοποίηση της καταχώρισης της εγκριτικής απόφασης της διασυννοριακής συγχώνευσης¹²⁴.

(ii) Προστασία των εταίρων μειοψηφίας και των πιστωτών

Η προστασία που απολαμβάνουν οι εταίροι της μειοψηφίας σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 του Ν. 3777/2009 είναι ελαφρώς ασθενέστερη σε σχέση με τα οριζόμενα σε ενωσιακό επίπεδο. Αναλυτικότερα, ο Έλληνας νομοθέτης προβλέπει αφενός μεν α) το

¹²¹ Πρβλ. Άρθρο 22 του Κανονισμού 2157/2001 για την Ευρωπαϊκή Εταιρεία.

¹²² Πρβλ. Άρθρο 14 παρ. 2 Ν. 4601/2019, το οποίο αντιστοιχεί κατά περιεχόμενο στο προϊσχύσαν άρθρο 72 παρ. 2 κ.ν. 2190/1920.

¹²³ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 3777/2009, επί του άρθρου 7.

¹²⁴ Θ. Κυριακόπουλος, ό.π., σελ. 20.

δικαίωμα των εν λόγω εταίρων να ζητήσουν εξαγορά των τίτλων ή των μεριδίων τους εντός μηνός από την ημερομηνία λήψης της απόφασης για διασυνοριακή συγχώνευση, εφόσον η προκύπτουσα από τη συγχώνευση εταιρεία (απορροφώσα ή νέα) έχει την έδρα της στην αλλοδαπή, κατ' αναλογία προς το αντίστοιχο δικαίωμα εξόδου που προβλέπεται κατά τη μεταφορά της έδρας στην αλλοδαπή, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 45 του Ν. 4548/2018¹²⁵, και β) δικαίωμα των εν λόγω εταίρων να αξιώσουν την καταβολή αποζημίωσης, εφόσον η σχέση ανταλλαγής είναι ιδιαίτερα δυσμενής για αυτούς, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 21 του Ν. 4601/2019^{126 127}. αφετέρου δε, δεν έχει ακόμη συμπεριλάβει το προβλεπόμενο από το άρθρο 126α παρ. 6 της κωδικοποιητικής Οδηγίας δικαίωμα στην καταβολή ποσού σε μετρητά στους εταίρους εκείνους που δεν διαθέτουν ή δεν άσκησαν το δικαίωμα εξαγοράς των τίτλων ή των μεριδίων τους. Το γεγονός αυτό της μη πλήρους εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας διαφαίνεται ακόμη και από το ότι η καταβολή της πρόσθετης «αποζημίωσης», σύμφωνα με την ορολογία που χρησιμοποιείται στο νόμο, εξαρτάται από τον όρο της ύπαρξης αντίστοιχης ρύθμισης στο δίκαιο του έτερου ενδιαφερόμενου κράτους μέλους, καθιστώντας έτσι πασιδήλη την άγνοια της σχετικής μεταγενέστερης ρύθμισης που εισήχθη με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121. Περαιτέρω, ως προς το σκέλος της προστασίας των εταίρων της μειοψηφίας αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι τα δικαιώματά τους αυτά διασφαλίζονται με δικαστική παρέμβαση, δι' ασκήσεως αγωγής, ενώ είναι δυνατόν να διαταχθούν και ασφαλιστικά μέτρα προκειμένου να εξασφαλιστεί η καταβολή σε αυτούς του τιμήματος εξαγοράς.

Ως προς την προστασία που απολαμβάνουν οι πιστωτές, οι απαιτήσεις των οποίων διακυβούνται από το εγχείρημα της διασυνοριακής συγχώνευσης, η παρ. 2 του άρθρου 8 του Ν. 3777/2009, παραπέμποντας στις αναλογικώς ισχύουσες διατάξεις του άρθρου 13 του Ν. 4601/2019¹²⁸, εξασφαλίζει όμοιο επίπεδο προστασίας (παροχή εγγυήσεων και εξασφαλίσεων)¹²⁹ με αυτό της κωδικοποιητικής οδηγίας, ενώ, σε δικονομικό επίπεδο, υπάρχει επίσης η δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων για την ικανοποίηση των απαιτήσεων αυτών¹³⁰.

---

¹²⁵ Θ. Κουλουριανός, Το δικαίωμα εξόδου μετόχου της μειοψηφίας στα πλαίσια των διασυνοριακών συγχωνεύσεων κεφαλαιουχικών εταιριών υπό το καθεστώς της Οδηγίας 2005/56/ΕΚ και του Νόμου 3777/2009, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου/ΧρΙΔ, 2010, σελ. 153.

¹²⁶ Πρβλ. Άρθρο 77α του προΐσχύσαντος κ.ν. 2190/1920.

¹²⁷ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 308.

¹²⁸ Πρβλ. Άρθρο 70 του προΐσχύσαντος κ.ν. 2190/1920 και προΐσχύσαν άρθρο 54 του Ν. 3190/1955.

¹²⁹ Σύμφωνα με την ΜΠρΘεσ 4710/2013, ΤΝΠ Νόμος, το γεγονός και μόνο του χαμηλού κεφαλαίου της απορροφώσας αλλοδαπής εταιρείας πριν από τη συντέλεση της συγχώνευσης δεν συνεπάγεται ipso facto κίνδυνο για τα συμφέροντα των εταιρικών δανειστών της μετέχουσας σε διασυνοριακή συγχώνευση ημεδαπής ΑΕ ή ΕΠΕ.

¹³⁰ Βλ. Άρθρο 13 παρ. 3 Ν. 4601/2019.

(iii) Συμμετοχή των εργαζομένων στα όργανα της διοίκησης της προκύπτουσας εταιρείας

Με τις διατάξεις του άρθρου 14 του Ν. 3777/2009 προβλέπεται η συμμετοχή των εργαζομένων στη διοίκηση της προκύπτουσας εταιρείας. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι το καθεστώς συμμετοχής των εργαζομένων έχει εγείρει έντονες αντιπαραθέσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο για πολλές δεκαετίες καθώς οι διαφορετικού περιεχομένου εθνικές ρυθμίσεις κατέστησαν δυσχερή την θέσπιση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού μοντέλου. Λύση επιτεύχθηκε μέσω της Οδηγίας 2001/86/EK για τη συμπλήρωση του καταστατικού της ευρωπαϊκής εταιρείας όσον αφορά το ρόλο των εργαζομένων, η εναρμόνιση της οποίας στο ελληνικό δίκαιο έλαβε χώρα με το ΠΔ 91/06 περί του ρόλου των εργαζομένων στην ευρωπαϊκή εταιρεία¹³¹, μέσω της οποίας διασφαλίστηκε ότι η ευρωπαϊκή εταιρεία δεν συνεπιφέρει κατάργηση ή περιστολή των δικαιωμάτων συμμετοχής των εργαζομένων και ότι η συμμετοχή τους είναι υποχρεωτική μόνο στο μέτρο που αντίστοιχη ρύθμιση υπάρχει και στα εθνικά δίκαια των εταιρειών που προβαίνουν σε σύσταση ευρωπαϊκής εταιρείας¹³². Την ρυθμιστική προσέγγιση της Οδηγίας 2001/86/EK ακολούθησε και η ήδη καταργηθείσα Δέκατη Εταιρική Οδηγία (2005/56/EK) στο άρθρο 16 αυτής, το οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το άρθρο 14 του Ν. 3777/2009, ενώ σε ενωσιακό επίπεδο η ισχύουσα πλέον ρύθμιση είναι αυτή του άρθρου 133 της κωδικοποιητικής Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121.

Η αφητηρία ανεύρεσης του εφαρμοστέου δικαίου επί του ζητήματος της συμμετοχής των εργαζομένων, έχει το γεγονός ότι η προκύπτουσα από την διασυνοριακή συγχώνευση εταιρεία είναι εταιρεία εθνικού δικαίου και επομένως το εφαρμοστέο δίκαιο προσδιορίζεται επιμεριστικώς και θα είναι αυτό της καταστατικής έδρας της εταιρείας. Έτσι η παράγραφος 1 του άρθρου 14 του Ν. 3777/2009 προβλέπει ότι η προκύπτουσα από τη διασυνοριακή συγχώνευση με έδρα την Ελλάδα θα διέπεται από το ελληνικό δίκαιο όσον αφορά τη συμμετοχή των εργαζομένων στη διοίκησή της. Ωστόσο, ο έλληνας νομοθέτης λαμβάνει πρόνοια για την αποφυγή φαινομένων καταστρατήγησης με την ενδεχόμενη χρησιμοποίηση της εταιρείας σε δικαιοδοσίες χωρίς καθεστώς συμμετοχής, η παράγραφος 2 του άρθρου 14 προβλέπει δύο εξαιρέσεις από την εφαρμογή του ελληνικού δικαίου. Η πρώτη εξ αυτών στοιχειοθετείται στην περίπτωση που μια τουλάχιστον από τις μετέχουσες στη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρείες έχει άνω των πεντακοσίων εργαζομένων και υπόκειται σε καθεστώς συμμετοχής εργαζομένων· στο σημείο αυτό υπογραμμίζεται η διάσταση με το ενωσιακό δίκαιο που εντοπίζεται στην ισχύουσα πλέον πλέον διάταξη του άρθρου 133 παρ. 2 εδ. α' της κωδικοποιητικής Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, μετά την τροποποίηση που επήλθε στη ρύθμιση αυτή με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121, όπου, αντί για τον αριθμό των πεντακοσίων εργαζομένων, ορίζονται κλασματικώς τα τέσσερα πέμπτα του ισχύοντος κατώτατου ορίου που προβλέπει το δίκαιο του κράτους μέλους έδρας της

¹³¹ Βλ. Ανωτέρω, υποσημ. 109.

¹³² Θ. Κυριακόπουλος, ό.π., σελ. 21.

συγχωνευόμενης εταιρείας. Η δεύτερη εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 14 παρ. 2 του Ν. 3777/2009 εφαρμόζεται στις περπτώσεις που το ελληνικό δίκαιο είτε (α) δεν προβλέπει το ίδιο επίπεδο συμμετοχής εργαζομένων με αυτό που ισχύει για τις υπόλοιπες μετέχουσες στη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρείες, είτε (β) δεν προβλέπει τα ίδια δικαιώματα συμμετοχής για τους εργαζομένους στις εγκαταστάσεις της προκύπτουσας από τη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρείας σε άλλα κράτη μέλη με εκείνα των εργαζομένων στην Ελλάδα. Στο σημείο αυτό ενεργοποιείται η αρχή της διατήρησης των κεκτημένων δικαιωμάτων (αρχή «πριν – μετά»)¹³³. Ως εκ τούτου προκύπτει ότι στις ανωτέρω εξαιρέσεις για τη συμμετοχή και τον ρόλο των εργαζομένων στην προκύπτουσα από τη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρεία καθιερώνεται διαδικασία δύο επιπέδων, όμοια με αυτήν της ευρωπαϊκής εταιρείας¹³⁴. Το πρώτο επίπεδο αφορά τις διαβουλεύσεις των εργαζομένων δια της Ειδικής Διαπραγματευτικής Ομάδας (εφεξής Ε.Δ.Ο.) και των σχετικών οργάνων των συγχωνευόμενων εταιρειών, οι οποίες ενδέχεται να καταλήξουν σε γραπτή συμφωνία για το καθεστώς συμμετοχής εργαζομένων στην προκύπτουσα εταιρεία. Το δεύτερο επίπεδο σχετίζεται με την εφαρμογή των διατάξεων αναφοράς σε περίπτωση που η σύναψη γραπτής συμφωνίας δεν προχωρήσει επιτυχώς.

Με εξαίρεση την περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας μεταξύ των μερών, άλλη περίπτωση εφαρμογής των διατάξεων αναφοράς αποτελεί και η ύπαρξη, σε μία τουλάχιστον από τις μετέχουσες στη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρείες, μίας ή περισσοτέρων μορφών συμμετοχής εργαζομένων που καλύπτουν τουλάχιστον το 1/3 του συνολικού αριθμού εργαζομένων όλων των μετεχουσών εταιρειών. Εάν ωστόσο οι εργαζόμενοι δεν καλύπτονται από το εν λόγω ποσοστό, τότε η Ε.Δ.Ο. δύναται να επικαλεσθεί τις διατάξεις αναφοράς¹³⁵. Περαιτέρω, χάριν επίσπευσης της διαδικασίας, προβλέπεται δυνατότητα των οργάνων των συγχωνευόμενων εταιρειών να εφαρμόζουν τις διατάξεις αναφοράς χωρίς να έχουν προηγηθεί οι απαραίτητες διαβουλεύσεις με την Ε.Δ.Ο., η οποία, με πλειοψηφία 2/3 των μελών της που εκπροσωπούν τα 2/3 κατ' ελάχιστον των εργαζομένων από τουλάχιστον δύο κράτη μέλη, έχει τη δυνατότητα να μην προβεί σε διαβουλεύσεις ή να τις τερματίσει και να βασιστεί στους κανόνες περί συμμετοχής της Ελλάδας¹³⁶.

Ένα ακόμη μέτρο που λαμβάνει ο νομοθέτης προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος χρήσης νομικών μορφών που αποκλείουν τη συμμετοχή των εργαζομένων συνίσταται στην υποχρεωτική, σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 14 του Ν. 3777/2009, ένδυση της προκύπτουσας από τη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρείας με νομική μορφή που

---

¹³³ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 3777/2009, επί του άρθρου 14.

¹³⁴ Με ανάλογη εφαρμογή των αντίστοιχων διατάξεων του Κανονισμού 2157/2001, του Ν. 3412/2005, της Οδηγίας 2001/86/ΕΚ και του ΠΔ 91/2006.

¹³⁵ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 310.

¹³⁶ Βλ. Άρθρο 14 παρ. 4 του Ν. 3777/2009.

επιτρέπει την άσκηση δικαιωμάτων συμμετοχής, εφόσον βέβαια τυγχάνουν εφαρμογής οι ως άνω εξαιρέσεις της παραγράφου 2.

Περαιτέρω, βάσει της παρ. 6 του ίδιου άρθρου, εφόσον η προκύπτουσα από τη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρεία λειτουργεί υπό καθεστώς συμμετοχής εργαζομένων, προβλέπεται υποχρέωσή της, στην περίπτωση πραγματοποίησης μεταγενέστερων συγχωνεύσεων, προς λήψη των απαραίτητων μέτρων διασφάλισης των δικαιωμάτων συμμετοχής των εργαζομένων για χρονικό διάστημα τριών ετών από την έναρξη ισχύος της συγχώνευσης. Αναλυτικότερα, σε περίπτωση που η προκύπτουσα από τη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρεία είναι νέο νομικό πρόσωπο του οποίου το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει καθεστώς συμμετοχής και η μεταγενέστερη εγχώρια συγχώνευση λάβει χώρα μετά την παρέλευση της τριετούς περιόδου, η νέα εταιρεία δεν θα υπόκειται σε καθεστώς συμμετοχής. Στον αντίποδα, στην περίπτωση που η εγχώρια συγχώνευση πραγματοποιηθεί στο πρό της παρόδου της τριετίας χρονικό διάστημα, τότε η προκύπτουσα νέα εταιρεία υποχρεούται να διασφαλίσει ότι τα δικαιώματα συμμετοχής διατηρούνται τουλάχιστον μέχρι την παρέλευση της τριετίας. Στην έτερη περίπτωση που η διασυνοριακή συγχώνευση πραγματοποιηθεί με απορρόφηση, εάν η απορροφώμενη εταιρεία λειτουργούσε με καθεστώς συμμετοχής, αλλά το διέπον την απορροφώσα δίκαιο δεν προβλέπει τέτοια συμμετοχή, τότε η τελευταία υποχρεούται να διασφαλίσει ότι τα δικαιώματα συμμετοχής διατηρούνται τουλάχιστον μέχρι την παρέλευση της τριετίας¹³⁷.

Τέλος, οι εταιρείες που είναι εγκατεστημένες στην Ελλάδα και διέπονται από τις διατάξεις του Ν. 3777/2009 υποχρεούνται, σύμφωνα με την παρ. 7 του άρθρου 14 του ίδιου ως άνω νόμου, να γνωστοποιήσουν εγγράφως τον αριθμό των απασχολούμενων καθώς και τον αριθμό των εκπροσώπων των εργαζομένων στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων εντός τριμήνου από την καταχώριση της εγκριτικής πράξης του Υπουργού Ανάπτυξης στο Τμήμα Γ.Ε.ΜΗ. της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας του Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων και τη δημοσίευση της ανακοίνωσης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως¹³⁸.

(iv) Έλεγχος νομιμότητας και ολοκλήρωση της διαδικασίας της διασυνοριακής συγχώνευσης

Τα άρθρα 10 και 11 του Ν. 3777/2009 ρυθμίζουν τα θέματα του ελέγχου της νομιμότητας και της ολοκλήρωσης τη διασυνοριακής συγχώνευσης. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 10, η αρμόδια αρχή που ορίζεται για τον έλεγχο της νομιμότητας της διασυνοριακής συγχώνευσης κατά το τμήμα της διαδικασίας που αφορά την ολοκλήρωση του όλου εγχειρήματος στην ημεδαπή, και, κατά περίπτωση, την έγκριση της διασυνοριακής συγχώνευσης, εφόσον η προκύπτουσα εταιρεία, απορροφώσα ή νέα, έχει την έδρα της στην ημεδαπή, είναι η Διεύθυνση Ανωνύμων Εταιρειών και Πίστεως

---

¹³⁷ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 311.

¹³⁸ Θ. Κυριακόπουλος, ό.π., σελ. 22.

της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας του Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων. Ο έλεγχος αυτός διενεργείται βάσει των υποβληθέντων, από τις μετέχουσες στη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρείες, προ της συγχώνευσης πιστοποιητικών και συνίσταται ιδίως στο κατά πόσον οι γενικές συνελεύσεις των εν λόγω εταιρειών ενέκριναν το κοινό σχέδιο διασυνοριακής συγχώνευσης υπό τους ίδιους όρους και εάν έχει επιτευχθεί συμφωνία, σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 14, για τη συμμετοχή των εργαζομένων στην προκύπτουσα από τη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρεία¹³⁹. Σημειωτέον ότι, μετά την έγκριση της διασυνοριακής συγχώνευσης από την ως άνω αρμόδια αρχή, η εποπτεία της απορροφώσας εταιρείας παραμένει στην αρμοδιότητα της διοικητικής ή δικαστικής αρχής στο μητρώο της οποίας είχε καταχωρισθεί η εταιρεία προ της συγχώνευσης¹⁴⁰.

Περαιτέρω απαραίτητη προϋπόθεση του κύρους της σύμβασης διασυνοριακής συγχώνευσης είναι, σύμφωνα με το άρθρο 11, η τήρηση του νόμιμου συμβολαιογραφικού τύπου, εφόσον η προκύπτουσα εταιρεία έχει έδρα στην ημεδαπή, ενώ η ολοκλήρωση της διαδικασίας συντελείται με την καταχώριση της εγκριτικής απόφασης του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων, η οποία έχει συστατικό χαρακτήρα, στο Τμήμα Γ.Ε.ΜΗ. που τηρείται στη Γενική Γραμματεία Εμπορίου και Προστασίας του Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων. Από την καταχώριση αυτή και έπειτα, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 15, η διασυνοριακή συγχώνευση καθίσταται απρόσβλητη για ελαττώματα του κύρους της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Η ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ – ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Όπως γίνεται ευχερώς αντιληπτό, τα ζητήματα του επιτρεπτού των συγχωνεύσεων εταιρειών που υπάγονται στο δίκαιο μίας έννομης τάξης με εταιρεία άλλου κράτους καθώς και της αμοιβαίας από τα εμπλεκόμενα κράτη αναγνώρισης της ύπαρξης της δυνατότητας αυτής¹⁴¹, ζητήματα που αναλύθηκαν εκτενώς στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας, αποτελούν το πρόκριμα της εξέτασης του ζητήματος του εφαρμοστέου δικαίου στις διασυνοριακές συγχωνεύσεις. Έτσι λοιπόν, σε ένα δεύτερο στάδιο, το ζήτημα που χρήζει επίλυσης σχετίζεται με το ποιάς εκ των μετεχουσών εταιρειών το δίκαιο θα διέπει εν τέλει την πολυδιάστατη διαδικασία της διασυνοριακής

¹³⁹ Λ. Γρηγοριάδης, ό.π., σελ. 309.

¹⁴⁰ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 3777/2009, επί του άρθρου 10.

¹⁴¹ Πρόκειται για την ενεργητική «ικανότητα προς το συγχωνεύειν» και την παθητική «ικανότητα προς το συγχωνεύεσθαι», εκ των οποίων η πρώτη αφορά αφορά στο επιτρεπτό της συγχώνευσης για την συγχωνεύομενη ή την προκύπτουσα εταιρεία βάσει του δικαίου στο οποίο αυτές υπάγονται, ενώ η δεύτερη αφορά στο επιτρεπτό της συγχώνευσης για την συγχωνεύομενη ή την προκύπτουσα εταιρεία βάσει του δικαίου των λοιπών μετεχουσών εταιρειών. Βλ. Α. Μεταλληνό σε Ε. Περάκη, ό.π. υποσημ. 34, άρθρο 6, αριθ. 35.

συγχώνευσης¹⁴². Ως προς το ζήτημα λοιπόν αυτό του εφαρμοστέου δικαίου, σκόπιμη είναι η διάκριση μεταξύ εθνικών και ενωσιακών εφαρμοστέων κανόνων.

Αναφορικά με το ζήτημα αυτό, στην ευρωπαϊκή νομική επιστήμη και θεωρία, οι αρχικές προσεγγίσεις, με βασικό επιχείρημα το ενιαίο της πράξης συγχωνεύσεως, συνηγορούσαν υπέρ της μονιστικής θεωρίας (Einzeltheorien) σχετικά με την ιδιωτικόδιεθνολογική μεταχείριση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων, η οποία έχει ως βασικό χαρακτηριστικό της τον προσδιορισμό μιας, μοναδικής, έννομης τάξης στην οποία επαφίεται η δικαιοδοσία για τη ρύθμιση του κρίσιμου εγχειρήματος εν τω συνόλω του. Η προσδιορισμός της έννομης αυτής τάξης επιτυγχάνεται με την αναγνώριση της πρωτοκαθεδρίας της *lex societatis* που διέπει είτε την απορροφώσα (Aufnahmetheorie) είτε την απορροφώμενη εταιρεία (Übertragungstheorie). Ευκόλως εννοούμενο είναι ωστόσο το γεγονός ότι το βασικό ελάττωμα της μονιστικής θεωρίας συνίσταται στη μονόπλευρη εφαρμογή ενός και μόνο δικαίου σε μια διαδικασία που είναι εκ φύσεως πολυεπίπεδη, στο μέτρο ιδίως που αφορά πλείστα του ενός νομικά πρόσωπα, υποκείμενα σε διαφορετικό κανονιστικό πλαίσιο, τα οποία συμμετέχουν σε μια διασυνοριακή συγχώνευση¹⁴³. Αναλυτικότερα, η δυσλειτουργία της θεωρίας αυτής έγκειται στην εγγενή ανεπάρκεια αφενός της έννομης τάξης της διέπουσας την απορροφώσα ή την προκύπτουσα από τη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρεία να ρυθμίσει πλήρως και αποτελεσματικά τη λύση της συγχωνευόμενης εταιρείας, ζήτημα για το οποίο αξιώνει εφαρμογής η *lex societatis* αυτού· αφετέρου, και η έννομη τάξη της/των απορροφώμενων εταιρειών ενέχει το μειονέκτημα ότι δεν προνοεί επαρκώς για την προστασία των δικαιωμάτων των εταίρων και των δανειστών των λοιπών μετεχουσών στη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρειών¹⁴⁴.

Λαμβανομένων υπόψη των απρόσφορων αποτελεσμάτων, ασύμβατων και με την ελευθερία εγκαταστάσεως στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συνεπάγεται η εφαρμογή της μονιστικής θεωρίας, τις τελευταίες δεκαετίες στην ευρωπαϊκή νομική θεωρία προκρίθηκε η εφαρμογή της ενωτικής ή συνδυαστικής θεωρίας (Vereinigungstheorie - Kombinationslehre), στο πλαίσιο της οποίας αναγνωρίζεται η ανάγκη εφαρμογής αμφοτέρων των δικαίων που διέπουν τις μετέχουσες στη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρείες.

3.1 Εθνικό δίκαιο

Με σημείο εκκίνησης την συνδυαστική θεωρία και με δεδομένη την ισοτιμία των εμπλεκόμενων εννόμων τάξεων, ως προς το ζήτημα των συγκρούσεων νόμων, βαρύνουσας σημασίας είναι επιπλέον η επιλογή μεταξύ σωρευτικής ή επιμεριστικής εφαρμογής και η διάκριση θεματικών αρμοδιοτήτων μεταξύ των δύο ή περισσότερων

---

¹⁴² Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 32, σελ. 146.

¹⁴³ Δ. Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 682.

¹⁴⁴ Ibid.

leges societates που εμπλέκονται στο όλο εγχείρημα, στην περίπτωση επιμεριστικής εφαρμογής. Ειδικότερα, ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο έχουν κατά καιρούς υποστηριχθεί τόσο η σωρευτική εφαρμογή όλων των «ανταγωνιζόμενων» leges societates, όσο και η επιμεριστική εφαρμογή αυτών, ήτοι η εφαρμογή σε κάθε συγχωνευόμενη εταιρεία του δικαίου του κράτους της έδρας της προκειμένου να ρυθμιστούν ζητήματα που ανακύπτουν στο προ της συγχώνευσης στάδιο, ενώ όλα τα υπόλοιπα ζητήματα θα ρυθμίζονται από το δίκαιο της έδρας της προκύπτουσας από τη διασυννοριακή συγχώνευση εταιρείας, είτε αυτή είναι νέα είτε η απορροφώσα¹⁴⁵. Η κρατούσα άποψη προκρίνει κατ' αρχήν την επιμεριστική εφαρμογή των ενδιαφερόμενων κάθε φορά εννόμων τάξεων σχετικά με το επιτρεπτό, τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία της διασυννοριακής συγχώνευσης. Αναλυτικότερα, σε περίπτωση λόγου χάρη που τα δύο δίκαια προβλέπουν διαφορετικούς κανόνες εγκρίσεως και απαρτίας από το αρμόδιο εταιρικό όργανο, κατά βάση τη γενική συνέλευση, θα ακολουθηθεί η μέθοδος της επιμεριστικής εφαρμογής. Η προτίμηση της μεθόδου αυτής απαντάται και σε ζητήματα σχετικά με την αύξηση κεφαλαίου της συγχωνευόμενης εταιρείας που ρυθμίζεται από το δίκαιο της έδρας της, καθώς και τη σύγκληση γενικών συνελεύσεων και τις σχετικές διατυπώσεις πλειονοψηφίας και τύπου¹⁴⁶. Περαιτέρω, στασιαζόμενη παρουσιάζεται η θέση της νομικής θεωρίας¹⁴⁷ σχετικά με την πρόκριση της επιμεριστικής ή της σωρευτικής εφαρμογής για την ιδιωτικοδιεθνολογική μεταχείριση των ζητημάτων που αναφέρονται σχετικά με την προστασία των εταίρων και των πιστωτών. Κατά την ορθότερη άποψη, στα ζητήματα αυτά απαιτείται η σωρευτική εφαρμογή των εμπλεκόμενων leges societates, με επικράτηση των αυστηρότερων κάθε φορά ρυθμίσεων.

Θεμιτές αποκλίσεις από την προσέγγιση αυτή δικαιολογούνται στις περιπτώσεις που απαιτείται κοινή δράση όλων των μετεχουσών στη διασυννοριακή συγχώνευση εταιρειών, όπως λόγου χάρη στην καταρχήν ανάγκη ύπαρξης κοινού σχεδίου διασυννοριακής συγχώνευσης, στη διαμόρφωση του περιεχομένου του, στις προϋποθέσεις κύρους του και εν γένει υποστάσεώς του, όπου καθίσταται αναγκαία η σώρευση των περισσότερων εφαρμοστέων εννόμων τάξεων και τελικώς, σε περίπτωση διαφοροποίησης, η επικράτηση της αυστηρότερης ρύθμισης. Έτσι, αν ένα εκ των δύο εμπλεκόμενων δικαίων προβλέπει στην κατάρτιση του σχεδίου αυτού, τότε αυτή η προϋπόθεση θα πρέπει να πληρούται, ως αυστηρότερη ρύθμιση, αλλά θα τεθεί υπό έγκριση μόνο ενώπιον της γενικής συνέλευσης το δίκαιο της οποίας το προβλέπει¹⁴⁸.

---

¹⁴⁵ Χ. Παμπούκης, *Διεθνείς Συγχωνεύσεις σε ιδίου Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 138.

¹⁴⁶ Ibid, σελ 139.

¹⁴⁷ Υπέρ της επιμεριστικής εφαρμογής των εμπλεκόμενων εννόμων τάξεων σχετικά με την προστασία των πιστωτών: Δ. Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, *ό.π.*, σελ. 683.

¹⁴⁸ Χ. Παμπούκης, *ό.π.* υποσημ. 145, σελ. 139.

Με την ίδια λογική, σωρευτική εφαρμογή¹⁴⁹ λαμβάνει χώρα και για τη ρύθμιση του ζητήματος της ένεκα οιονεί καθολικής διαδοχής μεταβίβασης της περιουσίας της απορροφώμενης εταιρείας, με επιφύλαξη των ειδικότερων διατυπώσεων που είναι απαραίτητες για τη μεταβίβαση των επιμέρους περιουσιακών στοιχείων, οι οποίες δικαιολογούν αποκλίσεις υπέρ του εκάστοτε εφαρμοστέου δικαίου, λόγου χάρη της *lex rei sitae* επι εμπραγμάτων δικαιωμάτων ή της *lex causae* επί ενοχικών απαιτήσεων· πασιδήλο όμως είναι το γεγονός ότι εφαρμογή των δικαίων αυτών προϋποθέτει την αναγνώριση της προκύπτουσας από τη διασυννοριακή συγχώνευση εταιρείας από το δίκαιο του κράτους όπου εντοπίζονται τα εκάστοτε περιουσιακά στοιχεία¹⁵⁰.

Ζητήματα σχετικά με τη λύση των συγχωνευόμενων εταιρειών, όπως επί παραδείγματι τα δικαιώματα των εταίρων ως προς τη λήψη της απόφασης συγχώνευσης και τα πιθανά ένδικα μέσα που διαθέτουν για την προσβολή της, ρυθμίζονται επίσης επιμεριστικώς υπέρ του δικαίου της συγχωνευόμενης εταιρείας, ενώ το αυτό ισχύει και επί των μελλοντικών, κατόπιν της λύσεως των συγχωνευόμενων εταιρειών, αποτελεσμάτων του εγχειρήματος, όπως λόγχου χάρη τα ζητήματα του οργάνου της νέας εταιρείας, τους παραδοτέους τίτλους και την εν γένει θέση των μετόχων απέναντι στην προκύπτουσα εταιρεία, είτε αυτά αφορούν στο ύψος της συμμετοχής τους είτε στα ίδια τα μετοχικά δικαιώματα, τα οποία ομοίως επιλύονται με την μέθοδο της επιμεριστικής εφαρμογής υπέρ του δικαίου της προκύπτουσας εταιρείας¹⁵¹. Επιπροσθέτως, αγωγές ακύρωσης ρυθμίζονται από το δίκαιο του επικαλούμενου κάθε φορά κανόνα δικαίου. Δυσχέρειες ένεκα της σωρευτικής εφαρμογής επί της αυτής έννομης σχέσης περισσότερων εφαρμοστέων δικαίων που εκ των πραγμάτων επιφέρουν διαφορετικά αποτελέσματα, μπορούν να επιλυθούν μέσω της μεθόδου της «Προσαρμογής»^{152 153}.

Συμπερασματικά, όπως γίνεται αντιληπτό εκ των ανωτέρω, ο γενικός κανόνας είναι ότι οι διασυννοριακές συγχωνεύσεις ρυθμίζονται με επιμεριστική εφαρμογή του εκάστοτε δικαίου που διέπει την κάθε συγχωνευόμενη εταιρεία για το πρό της συγχώνευσης στάδιο, δηλαδή για τις σχέσεις που γεννήθηκαν πριν την συγχώνευση, την ακολουθητέα διαδικασία πραγματοποίησής της και εν γένει για της προϋποθέσεις της, με εξαίρεση τα ζητήματα που χωρούν μόνο ενιαίας ρύθμισης, όπως η κατάρτιση της σύμβασης συγχώνευσης. Στις περιπτώσεις αυτές προκρίνεται η σώρευση αμφοτέρων των ρυθμίσεων των εμπλεκόμενων εννόμων τάξεων και η επικράτηση των

---

¹⁴⁹ Β. Δ. Κιάντος, Το Ιδιωτικό Δίκαιο του Διεθνούς Εμπορίου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 343.

¹⁵⁰ Δ. Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 683, υποσημ. 13.

¹⁵¹ Χ. Παμπούκης, ό.π. υποσημ. 145, σελ. 140.

¹⁵² Δ. Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 683.

¹⁵³ Περί προσαρμογής βλ. Χ. Παμπούκη, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο – Τόμος Ι Γενικό Μέρος, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 273 επ.

αυστηρότερων¹⁵⁴. Εξ αντιδιαστολής, για το στάδιο μετά τη συγχώνευση, μετά την περάτωση της νομικής προσωπικότητας των συγχωνευόμενων εταιρειών, εφαρμοστέο καθίσταται το δίκαιο που θα διέπει την προκύπτουσα (απορροφώσα ή νέα) εταιρεία¹⁵⁵.

Περαιτέρω, αξίζει να υπομνησθεί στο σημείο αυτό ότι, σε πολλές περιπτώσεις, επειδή η μέθοδος του κανόνα σύγκρουσης δεν παρουσιάζεται επαρκής για την επίλυση όλων των προβλημάτων που δύνανται ενδεχομένως να προκύψουν στο πλαίσιο της διασυνοριακής συγχώνευσης, γίνεται επίκληση των κανόνων αμέσου εφαρμογής του εκάστοτε ενδιαφερόμενου κράτους σχετικά με την υποχρέωση ενημέρωσης των εργαζομένων ή σχετικά με την συγχώνευση εισηγμένων εταιρειών¹⁵⁶.

Όπως θα καταδειχθεί στην αμέσως επόμενη υποενότητα, τα ως άνω λεχθέντα επικυρώθηκαν και σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου. Εντούτοις, η πρακτική σημασία των ισχυόντων σε εθνικό επίπεδο δεν εξαλείφθηκε πλήρως καθώς τυγχάνουν ακόμα εφαρμογής σε περιπτώσεις διασυνοριακών συγχωνεύσεων που εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της κωδικοποιητικής Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, ήτοι αφενός σε συγχωνεύσεις κεφαλαιουχικών εταιρειών με έδρα την Ευρωπαϊκή Ένωση με έτερες, εκτός ενωσιακού χώρου, εταιρείες και αφετέρου στην περίπτωση διασυνοριακών συγχωνεύσεων μεταξύ ενωσιακών μεν εταιρειών κατά την έννοια του άρθρου 54 εδ. β' ΣΛΕΕ που όμως δεν καταλαμβάνονται από το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της κωδικοποιητικής οδηγίας, όπως λόγω χάρη οι προσωπικές εταιρείες¹⁵⁷.

3.2. Ενωσιακό δίκαιο

Η ανωτέρω εκφρασθείσα κρατούσα άποψη περί του σωρευτικώς ή επιμεριστικώς υποδεικνύομενου εφαρμοστέου δικαίου απέκτησε σε αδρές γραμμές νομοθετικό έρεισμα και σε επίπεδο δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁵⁸. Τόσο στο πλαίσιο της νομολογίας του Δικαστηρίου όσο και στις αντίστοιχες ρυθμίσεις της κωδικοποιητικής Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, τα κρίσιμα συνδετικά στοιχεία των εθνικών κανόνων σύγκρουσης δεν μεταβλήθηκαν και ως εκ τούτου η εφαρμοσιμότητα κάποιου εκ των εθνικών δικαίων δεν τέθηκε εν αμφιβόλω. Και στο πεδίο λοιπόν του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης τυγχάνει αποδοχής η προεκτεθείσα ενωτική/συνδυαστική θεωρία, ιδίως στο μέτρο που αμφοτέρωτα τα δίκαια των κρατών μελών της απορροφώσας και της

¹⁵⁴ Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 32, σελ. 147.

¹⁵⁵ Χ. Παμπούκης, ό.π. υποσημ. 145, σελ. 138.

¹⁵⁶ Βλ. Χ. Παμπούκη, ό.π. υποσημ. 145, σελ. 138, με την εκεί παραπομπή (υποσημ. 98) στην από 15.1.1999 υπ' αριθμ. 15 απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών, σύμφωνα με την οποία «οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να προβούν σε ορισμένες ενέργειες, όπως αφενός η ενημέρωση των επενδυτών (στοιχεία για την επίπτωση της συγχώνευσης στον κύκλο εργασιών, στους χρηματοοικονομικούς δείκτες, στα κέρδη ανά μετοχή και στην πορεία της εταιρείας) και αφετέρου η ενημέρωση της εποπτεύουσας αρχής δηλαδή της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (άρθρο 5 ΠΔ 350/1985).»

¹⁵⁷ Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 32, σελ. 147.

¹⁵⁸ Δ. Τσιμπανούλης, ό.π., σελ. 83, υποσημ. 18.

απορροφώμενης εταιρείας διαθέτουν υψηλό και επαρκές επίπεδο νομιμοποίησης για τη ρύθμιση της εκάστοτε διασυνοριακής συγχώνευσης, εφόσον αυτή διενεργείται μεταξύ εκατέρωθεν ημεδαπών εταιρειών¹⁵⁹.

Η υιοθέτηση κατ' αρχήν της μεθόδου της επιμεριστικής εφαρμογής από τον ενωσιακό νομοθέτη, προκειμένου αυτός να ρυθμίσει την δικαιοδοσία κάθε κράτους μέλους να εφαρμόζει τη δική του νομοθεσία στα επιμέρους στάδια των διασυνοριακών συγχωνεύσεων, διαφαίνεται εν πρώτοις στο άρθρο 127 παρ. 1¹⁶⁰ της κωδικοποιητικής Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, όπως αυτό τροποποιήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121, όπου αποκρυσταλλώνεται ο κανόνας διατύπωσε το ΔΕΕ στην υπόθεση Vale¹⁶¹, ήτοι ότι κάθε εθνικός νομοθέτης προνοεί για τη ρύθμιση των διαδικασιών και διατυπώσεων που διέπουν τα τμήματα εκείνα της διασυνοριακής συγχώνευσης που αφορούν την εταιρεία ή τις εταιρείες που μετέχουν σε αυτή ή προκύπτουν από αυτή και διέπονται από το δίκαιο αυτών. Κρίσιμο διαδικαστικό ορόσημο για την κατανομή της δικαιοδοσίας αυτής ανάμεσα στις εμπλεκόμενες έννομες τάξεις αποτελεί το προ του μετασχηματισμού πιστοποιητικό που εκδίδει η αρμόδια αρχή κάθε κράτους¹⁶².

Η προτίμηση της μεθόδου της επιμεριστικής εφαρμογής γίνεται εμφανής και μέσα από τον κανόνα σύγκρουσης που εμπεριέχεται στο άρθρο 121 παρ. 1 της κωδικοποιητικής Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132¹⁶³, το οποίο παραπέμπει στο εθνικό δίκαιο κάθε μετέχουσας στη συγχώνευση εταιρείας, ήτοι, σε επίπεδο ελληνικού δικαίου, στον Ν.4601/2019. Αναλυτικότερα, στο στοιχείο α' της παρ. 1 του εν λόγω άρθρου, προτού αυτό απαλειφθεί με την τροποποίηση που επέφερε η Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121, ετίθετο ως προϋπόθεση προκειμένου να λάβει χώρα η συγχώνευση το επιτρεπτό αυτής βάσει του εθνικού δικαίου του εκάστοτε εμπλεκόμενου κράτους μέλους. Η ratio legis του κανόνα αυτού ανευρίσκεται στην απαγόρευση, επί παραδείγματι, μιας διασυνοριακής συγχώνευσης μεταξύ μιας ανώνυμης και μιας εταιρείας περιορισμένης ευθύνης, όταν τέτοιου είδους συγχωνεύσεις απαγορεύονται και για τις ημεδαπές εταιρείες ενός εκ των εκάστοτε ενδιαφερόμενων κρατών μελών. Αντίστοιχα, στο εδάφιο α' του στοιχείου β' της παρ. 1 του άρθρου 121, προβλέπεται επίσης παραπομπή στο εθνικό δίκαιο της μετέχουσας σε διασυνοριακή συγχώνευση εταιρείας, η οποία οφείλει να «*συμμορφούται προς τις διατάξεις και διατυπώσεις του εθνικού δικαίου στο οποίο υπόκειται*», ενώ η παραπομπή στο εθνικό δίκαιο πραγματοποιείται και στο εδάφιο β' της ρύθμισης αυτής στο μέτρο που η οδηγία καταλείπει στι εθνικές αρχές κάθε κράτους μέλους τη

---

¹⁵⁹ Δ. Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 690.

¹⁶⁰ «*Τα κράτη μέλη ορίζουν το δικαστήριο, τον συμβολαιογράφο ή άλλη αρχή ή αρχές που είναι αρμόδιες για τον έλεγχο της νομιμότητας της διασυνοριακής συγχώνευσης όσον αφορά τα μέρη της διαδικασίας που υπόκεινται στο δίκαιο του κράτους μέλους της συγχωνεύουσας εταιρείας [...]*»

¹⁶¹ C-378/10 VALE Építési Kft [2012] EU:C:2012:440, σκεψεις 14, 19.

¹⁶² Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 1, σελ. 708.

¹⁶³ Δ. Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 690.

δυνατότητα να αντιτίθενται σε δεδομένη διασυνοριακή συγχώνευση, εφόσον μια εκ των συγχωνευόμενων εταιρειών υπάγεται στο δίκαιο του κράτους μέλους αυτού το οποίο, για λόγους διαφύλαξης του δημοσίου συμφέροντος, θα αντιτίθετο και σε αντίστοιχη εσωτερική συγχώνευση.

Οι προβλέψεις αυτές που καταδεικνύουν την πρόθεση του ενωσιακού νομοθέτη για υιοθέτηση της μεθόδου της επιμεριστικής εφαρμογής δικαιολογούνται ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι η ενωσιακή έννομη τάξη, παρά το γεγονός της ευρύτητας του υποκειμενικού και αντικειμενικού πεδίου εφαρμογής της, παρουσιάζει ελλείψεις σε διάφορα ειδικά και επιμέρους ζητήματα, τα οποία χρήζουν συμπληρωματικής ρύθμισης από την εσωτερική νομοθεσία των κρατών μελών. Μόλισταυτα, είναι απαραίτητη η συντονιστική και ρυθμιστική παρέμβαση του ενωσιακού δικαίου σε θέματα τα οποία, απόμμενα όλων των μετεχουσών στο εγχείρημα της διασυνοριακής συγχώνευσης εταιρειών, απαιτούν τη σωρευτική εφαρμογή των καλούμενων σε εφαρμογή εθνικών δικαίων. Η πρόνοια αυτή καθίσταται εμφανής από την αυτόνομη ενωσιακή ρύθμιση, κατά ενιαίο τρόπο μέσω κανόνα ουσιαστικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, του ελάχιστου περιεχομένου του κοινού σχεδίου διασυνοριακής συγχώνευσης, κατά το άρθρο 122 της κωδικοποιητικής Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 ώστε να καθίσταται περιττή η ιδιωτικοδιεθνολογική παραπομπή και σώρευση δικαίων¹⁶⁴. Στο σημείο αυτό αξίζει να παρατηρηθεί ότι η άποψη περί σωρευτικής εφαρμογής και κατίσχυσης του αυστηρότερου δικαίου στα ζητήματα που απαιτούν ενιαία ρύθμιση, ενδεχομένως να αποτελέσει τροχοπέδη για την ελευθερία εγκατάστασης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στα άρθρα 49 και 54 της ΣΛΕΕ¹⁶⁵.

Ιδίως επί των περιουσιακών και σωματειακών αποτελεσμάτων της διασυνοριακής συγχώνευσης, η κωδικοποιητική οδηγία (ΕΕ) 2017/1132, όπως αυτή τροποποιήθηκε μεταγενεστέρως από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121, προβαίνει σε απαρίθμησή τους στο άρθρο 131 χωρίς ρητό προσδιορισμό της έννομης τάξης βάσει της οποίας κρίνονται. Συνεπώς, αναφορικά αφενός με τα περιουσιακά αποτελέσματα, ήτοι με την δια οιοινεί καθολικής διαδοχής υποκατάσταση της προκύπτουσας από τη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρειών στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συγχωνευόμενων, το εφαρμοστέο δίκαιο υποδεικνύεται με την σωρευτική εφαρμογή των δικαίων τόσο των συγχωνευόμενων όσο και της προκύπτουσας εταιρείας· ειδάλλως η καθολική διαδοχή δεν μπορεί να λάβει χώρα¹⁶⁶. Εξαιρέσεις από τον ανωτέρω κανόνα της σωρευτικής εφαρμογής εντοπίζονται σε επιμέρους ζητήματα διαδοχής που αφορούν την καταχώριση εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων, στα οποία εφαρμόζεται επιμεριστικώς η *lex rei sitae*, και τις συμβατικές σχέσεις των συγχωνευόμενων εταιρειών με τρίτους, στις οποίες εξακολουθεί να εφαρμόζεται το δίκαιο που τις διείπε προ της επέλευσης της συγχώνευσης. Αφετέρου, όσον αφορά τα σωματειακά αποτελέσματα της διασυνοριακής συγχώνευσης, δηλαδή ζητήματα σχετικά με τη λύση

---

¹⁶⁴ Ντζούφας, ό.π., σελ. 813,816.

¹⁶⁵ Δ. Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 690, υποσημ. 125.

¹⁶⁶ Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 1, σελ. 718.

των συγχωνευόμενων εταιρειών και την κτήση της ιδιότητας του μετόχου ή του εταίρου στην προκύπτουσα εταιρεία, η ρύθμιση του εφαρμοστέου δικαίου λαμβάνει χώρα επιμεριστικώς, ως ακολούθως: η πάυση της νομικής προσωπικότητας των συγχωνευόμενων εταιρειών και η διαγραφή τους από τα οικεία μητρώα, ρυθμίζεται βάσει του δικαίου από το οποίο αυτές διέπονται, ενώ η κτήση της ιδιότητας του εταίρου στην προκύπτουσα από τη συγχώνευση εταιρεία, ρυθμίζεται από το δίκαιο αυτής. Για ζητήματα σχετικά με την προστασία διακυβευόμενων συμφερόντων των πιστωτών, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να σωρεύονται τα δίκαια όλων των εμπλεκόμενων εταιρειών. Περαιτέρω, επιμεριστικώς καθορίζεται το εφαρμοστέο δίκαιο επί της έναρξης των αποτελεσμάτων της συγχώνευσης με παραπομπή, σύμφωνα με το άρθρο 129 της κωδικοποιητικής οδηγίας, στο δίκαιο της προκύπτουσας από τη συγχώνευση εταιρείας, ενώ αναφορικά με τις διατυπώσεις δημοσιότητας και την καταχώρισή της στο αρμόδιο εθνικό μητρώο, εφαρμοστέο είναι, σύμφωνα με το άρθρο 130 της κωδικοποιητικής οδηγίας, το δίκαιο κάθε μετέχουσας στη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρείας¹⁶⁷.

Τέλος, υπογραμμίζεται στο σημείο αυτό ότι η κωδικοποιητική οδηγία θεσπίζει στο άρθρο 134 εδ. α' απόλυτο θεραπευτικό αποτέλεσμα της καταχώρισης της διασυνοριακής συγχώνευσης στο ως άνω μητρώο σχετικά με τα περιουσιακά και σωματειακά αποτελέσματά της, προβλέποντας ότι αφής στιγμής αυτή τεθεί σε ισχύ, δεν μπορεί να κηρυχθεί άκυρη για κανέναν λόγο, ανεξαρτήτως βαρύτητας. Συνεπώς δεν υπάρχει δυνατότητα *ex nunc* ή *ex tunc*, δικαστικής ή εξώδικης, ανατροπής των αποτελεσμάτων της, με την επιφύλαξη του δικαιώματος των ζημιωθέντων για προβολή αξιώσεων αποζημίωσης, καθώς επίσης και των εξουσιών των κρατών μελών να λαμβάνουν ποινικής, φορολογικής ή άλλης φύσεως μέτρα και να επιβάλουν σχετικές κυρώσεις στους υπαιτίους για παράβαση των εθνικών διατάξεων για τη διασυνοριακή συγχώνευση¹⁶⁸.

---

¹⁶⁷ Δ. Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, ό.π., σελ. 690.

¹⁶⁸ Α. Καραγκουνίδης, ό.π. υποσημ. 1, σελ. 719.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία εξέτασε το ζήτημα των διασυνοριακών συγχωνεύσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες επιτελούν σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση τόσο της επίτευξης της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς, όσο και της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, στο μέτρο που για την διασφάλιση της ολοκλήρωσης και της λειτουργίας της ενιαίας ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς προϋποτίθεται κατά λογική αναγκαιότητα η συνεργασία και η αναδιοργάνωση μεταξύ των εταιρειών των κρατών μελών, οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις συνιστούν ένα σημαντικό εργαλείο για την πραγμάτωση της εταιρικής συνεργασίας και τη συνακόλουθη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας. Με δεδομένη τόσο την ύπαρξη 450.000.000 ανθρώπων εντός της ευρωπαϊκής αγοράς, όσο και της ανάγκης ενίσχυσης του επιχειρείν, καθίσταται αναγκαία η ευχερέστερη έναρξη μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας και ως εκ τούτου, οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις θα είχαν αυξημένες δυνατότητες να ανταγωνιστούν επιχειρήσεις εκτός των χωρικών ορίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προτεραιότητα της σημερινής ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής είναι η προώθηση της επιχειρηματικότητας και η καλύτερη αξιοποίηση του δυναμικού της σε διεθνή διάσταση¹⁶⁹. Συνεπώς, η μακροοικονομική διάσταση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων είναι ένα ζήτημα με έντονη πολιτική διάσταση, εφόσον η δυνατότητα της συλλήβδην, με μία πράξη, περιέλευση του ενεργητικού και παθητικού μιας ή περισσότερων εταιρειών σε μία άλλη με οιονεί καθολική διαδοχή ή και συνέχιση της νομικής προσωπικότητας, καθιστά δυνατή για τις επιχειρήσεις τόσο την επίτευξη της μέγιστης δυνατής επιχειρηματικής απόδοσης, όσο και την επιτυχή έξοδο σε ένα προκλητικό και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον. Δοθέντων τούτων, τα τελευταία δε χρόνια έχει παρατηρηθεί αύξηση του αριθμού των διασυνοριακών συγχωνεύσεων εταιριών, πολλώ δε μάλλον δεδομένων και των μικροοικονομικών συνεπειών και των πλεονεκτημάτων που αυτές προσφέρουν για τις ίδιες τις επιχειρήσεις. Όπως έχει ήδη λεχθεί, η συγχώνευση δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων ως εκδήλωση της αρχής της ελευθερίας των συμβάσεων, επιτρέπει στις επιχειρήσεις να αξιοποιήσουν οικονομίες κλίμακος και να γίνουν ανταγωνιστικότερες. Πιο συγκεκριμένα, οι λόγοι που οδηγούν τις εταιρείες στην επιλογή της συγχώνευσης και εξασφαλίζουν σε αυτές συγκριτικό επιχειρηματικό πλεονέκτημα είναι ποικίλοι και συνίστανται ιδίως στην εκμετάλλευση του οικονομικού ανοίγματος που επιτρέπει η συγχώνευση, στην ανεμπόδιστη είσοδο της προκύπτουσας από τη διασυνοριακή συγχώνευση εταιρείας σε νέες αγορές και στον συνδυασμό οικονομικών πόρων και τεχνογνωσίας. Τέλος, ένας ακόμη λόγος που καθιστά τις διασυνοριακές συγχωνεύσεις ελκυστικές είναι η δυνατότητα χρήσης από την απορροφώσα του δικτύου της απορροφώμενης εταιρείας με την παράλληλη προώθηση των άυλων περιουσιακών στοιχείων των συγχωνευόμενων εταιρειών σε ξένες αγορές στις οποίες μέχρι πρότινος δεν είχαν καμία πρόσβαση.

---

¹⁶⁹ Δ. Τσιμπανούλης, ό.π., σελ. 80.

Εν όψει της οικονομικής σημασίας των διασυνοριακών συγχωνεύσεων, σκοπός του παρόντος πονήματος ήταν να εξετάσει την νομιμότητα και το επιτρεπτό της πραγματοποίησής τους εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τον τρόπο και τη διαδικασία διενέργειας αυτών τόσο σε ενωσιακό όσο και σε εθνικό επίπεδο, καθώς και τα ζητήματα εφαρμοστέου δικαίου που αναπόφευκτα ανακύπτουν. Σε ενωσιακό επίπεδο, η τελευταία προσπάθεια που διενεργήθηκε με την κωδικοποιητική Οδηγία (ΕΕ) 2017/1132, όπως αυτή τροποποιήθηκε από την τελευταία Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121, καταδεικνύει την πρόθεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για εναρμόνιση του νομικού πλαισίου διενέργειας των διασυνοριακών συγχωνεύσεων. Παρότι οι ενωσιακές ρυθμίσεις θα μπορούσαν στα σημεία να κριθούν ανεπαρκείς, ιδίως όσον αφορά την προστασία των πιστωτών, των μειοψηφούντων εταίρων και των εργαζομένων, δεν μπορεί να παραγνωρισθεί το γεγονός ότι συνιστούν ένα εναρμονισμένο νομικό πλαίσιο που ενισχύει την ασφάλεια δικαίου στον τομέα των διεθνών συναλλαγών¹⁷⁰. Το βασικό δε πλεονέκτημα της ύπαρξης του ενωσιακού ρυθμιστικού πλαισίου είναι το γεγονός ότι καθιστά αδιαμφισβήτητη τη νομιμότητα και τη δυνατότητα διενέργειας διασυνοριακών συγχωνεύσεων σε όλα τα κράτη μέλη, θέτοντας έτσι εκποδών κάθε αντίθετη άποψη που θα ερχόταν άλλωστε σε αντίθεση με την ελευθερία εγκατάστασης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στα άρθρα 49 και 54 της ΣΛΕΕ.

---

¹⁷⁰ T. Papadopoulos, ό.π., σελ. 31.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Γ. Αργυρός, Η αρχή της ελευθερίας εγκατάστασης των εταιριών στο έδαφος της Ε.Ε., ιδίως κατά τη συγχώνευση ή μετατροπή αυτών – Η επίδραση της υπόθεσης SEVIC (Δ.Ε.Κ. C-411/03), Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας /ΔΦΝ, τ. 61, 2007
- Γ. Αργυρός/Αικ. Δεδούλη – Λαζαράκη, Ευρωπαϊκή Ένωση και το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Οικονομίας, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2018
- Δ. Αυγητίδης, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών – Ο Ν. 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών/ΔΕΕ, 2019
- Λ. Γεωργακόπουλος, Η συγχώνευσις ανωνύμων εταιριών, Ελληνική Δικαιοσύνη/ΕλλΔνη, 1961
- Λ. Γρηγοριάδης, Το Δίκαιο των Εταιρικών Μετασχηματισμών, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2020
- Δ. Διακόπουλος, Εισαγωγή στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών – Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν. 4601/2019), Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών/ΔΕΕ, 2019
- Β. Δούβλη, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1986
- Α. Καραγκουνίδης, Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/2121 της 27ης Νοεμβρίου 2019 για τις διασυνοριακές μετατροπές, συγχωνεύσεις και διασπάσεις κεφαλαιουχικών εταιριών, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου/ΕπισκΕΔ, 4/2020
- Α. Καραγκουνίδης, Η μεταχείριση των διασυνοριακών συγχωνεύσεων και εξαγορών από το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο (η αλληλεπίδραση διεθνούς εταιρικού δικαίου και διεθνούς δικαίου κεφαλαιαγοράς), Το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο του Εμπορίου, 17^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
- Β. Δ. Κιάντος, Το Ιδιωτικό Δίκαιο του Διεθνούς Εμπορίου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2005
- Ε. Κινινή, Περιορισμοί στην έξοδο των κοινοτικών εταιριών. Τελευταίες εξελίξεις ενόψει και της Απόφασης Cartesio, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου/ΕΕμπΔ, 2008
- Φ. Κοζύρης, Δικαιοδοσία και Εφαρμοστέο Δίκαιο στις Εσωτερικές Εταιρικές Σχέσεις: Προτάσεις για την Ελλάδα μετά τις Αποφάσεις Centros και Uberseering Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου/ΕπισκΕΔ, 2003
- Λ. Κοτσίρης, Ευρωπαϊκό Εμπορικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2^η έκδοση, 2012
- Θ. Κουλουριανός, Το δικαίωμα εξόδου μετόχου της μειοψηφίας στα πλαίσια των διασυνοριακών συγχωνεύσεων κεφαλαιουχικών εταιριών υπό το καθεστώς της Οδηγίας 2005/56/ΕΚ και του Νόμου 3777/2009, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου/ΧρΙΔ, 2010

- Θ. Κυριακόπουλος, Διασυνοριακές συγχωνεύσεις και φορολογικές ρυθμίσεις, Επιχείρηση, 2010
- Α. Μεταλληνός, Τα νομικά πρόσωπα (ιδιωτικά πρόσωπα) – Εφαρμοστέο Δίκαιο σε Χ. Παμπούκη, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
- Α. Μεταλληνός, σε Ε. Περάκη, Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρείας, εκδ. 2, τ. 1^{ος}, Νομική Βιβλιοθήκη, 2001
- Α. Μεταλληνός, Το Τέλος της Θεωρίας της Έδρας στο Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου/ΕΕμπΔ, 2003
- Σ. Μουζούλας, Η κοινοτική οδηγία για το φορολογικό καθεστώς των συγχωνεύσεων, διασπάσεων, εισφορών ενεργητικού και ανταλλαγών μετοχών εταιρειών, Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας/ΔΦΝ, 1991
- Μ. Μπουλούκος, Ελευθερία εγκατάστασης και διασυνοριακές συγχωνεύσεις, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου/ΕΕμπΔ, 2006
- Κ. Ντζούφα, Οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις εταιριών μετά τη νέα Οδηγία 2005/56 και την απόφαση Sevic Systems AG, Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου/ΕΕμπΔ, 2006
- Κ. Παμπούκης, Η αναγνώριση των αλλοδαπών εταιριών ιδίως στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου/ΕΕΕυρΔ, 1994
- Χ. Παμπούκης, Νομικά Πρόσωπα και ιδίως εταιρίες στις συγκρούσεις νόμων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004
- Χ. Παμπούκης, Διεθνείς Συγχωνεύσεις σε ιδίου Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
- Χ. Παμπούκης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο – Τόμος Ι Γενικό Μέρος, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018
- Ε. Περάκης, σημ. C-411/03 ό.π., Η νέα παρέμβαση του ΔΕΚ στο δίκαιο των εταιριών: Η διασυνοριακή συγχώνευση, ως «ειδική λεπτομέρεια» της ελευθερίας εγκατάστασης, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών/ΔΕΕ, τ. 3, 2006
- Ν. Ρόκας, Εμπορικές Εταιρίες, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019
- Τ.Ε. Συνοδινού, Οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις, σε Β. Αντωνόπουλου/Σ. Μουζούλα (επιμ.) Ανώνυμες Εταιρίες, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, τ. 1, 2013
- Δ.Π. Τζάκας/Α. Ρόκας, Κινητικότητα εταιριών και ειδικότερα διασυνοριακοί μετασχηματισμοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου/ΧρΙΔ, τ. Ζ', 2007
- Β. Τουντόπουλος, Ελευθερία Εγκατάστασης Νομικών Προσώπων στο Κοινοτικό Δίκαιο: Νομολογιακές Τάσεις και Νομοθετικές Πρωτοβουλίες, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών/ΔΕΕ, 2002
- Δ. Τσιμπανούλης, Οι διασυνοριακές συγχωνεύσεις στο Κοινοτικό Δίκαιο και οι προεκτάσεις της απόφασης SEVIC, Το Κοινοτικό Δίκαιο και Εμπορικό Δίκαιο, 16^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Communication of the Commission: Financial Services: Implementing the framework for financial markets: Action Plan, COM (1999)

- F. Garcimartin/E. Gandia, Cross-Border Conversions in the EU: The EU Commission Proposal, *European Corporate and Financial Law Review*, 2019
- Globalization and Labor Markets: A European Perspective, European Commission, 2004
- Hijzen/Görg/Manchin, Cross-border Mergers and Acquisitions and the Role of Trade Costs - European Commission, Directorate General for Economic and Financial Affairs, *Economic Papers*, No 242, 2006
- A. Johnston/P. Sypris, Regulatory Competition in European Company Law after Cartesio, *European Law Review*, τ. 34, 2009
- E.M. Kieninger, «The Legal Framework of Regulatory Competition Based on Company Mobility» *German Law Journal*, 2004.
- OECD, *Benchmark Definition on Foreign Direct Investment*, Third Edition, 1996 (reprinted 1999)
- T. Papadopoulos, *Experiences from the Implementation of the Cross-Border Mergers Directive in Greece σε ίδιου*, *Cross-Border Mergers EU Perspectives and National Experiences*, Springer, 2018
- J. Schmidt, The Mobility Aspects of the EU Commission’s Company Law Package: Or – “The Good, the Bad and the Ugly”, *European Company Law Journal*, τ. 16, 2019
- J. Schmidt, Το δίκαιο των μετασχηματισμών επιχειρήσεων ανάμεσα στην δογματική και στην πολιτική του δικαίου, *Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών/ΔΕΕ*, 2002
- J. Schmidt, Cross-border Mergers, Divisions and Conversions: Accomplishments and Deficits of the Company Law Package, *European Corporate and Financial Law Review*, 2019
- E. Werlauff, Relocating a Company within the EU, *European Company Law*, τ. 5, 2008

NΟΜΟΛΟΓΙΑ

- C-411/03 Sevic Systems AG [2005] EU:C:2005:762
- C-483/2014 KA Finanz AG v. Sparkassen Versicherung AG Vienna Insurance Group [2016] EU:C:2016:205
- C-212/97 Centros Ltd v Erhvervs-og Selskabsstyrelsen [1999] EU:C:1999:126
- C-208/2000 Überseering BV v Nordic Construction Company Baumanagement GmbH [2002] EU:C:2002:632
- C-167/2001 Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v Inspire Art Ltd [2003] EU:C:2003:512
- C-81/87 The Queen v H. M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust plc [1988] EU:C:1988:456
- C-196/04 Cadbury Schweppes plc and Cadbury Schweppes Overseas Ltd v Commissioners of Inland Revenue [2006] EU:C:2006:544.
- C-106/16 Polbud v Wykonawstwo sp. z o.o., in liquidation [2017] EU:C:2017:804.
- C-378/10 VALE Építési Kft [2012] EU:C:2012:440
- ΜΠρΘεσ 4710/2013, ΤΝΠ Νόμος